

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA**

ARŪNAS PUPEIKIS

BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS PROGRAMOS
NEAKIVAIZDINIŲ STUDIJŲ STUDENTAS

**NETEISĖTAS PREKIŲ AR PRODUKCIJOS NEIŠVEŽIMAS IŠ LIETUVOS
RESPUBLIKOS: TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMOS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
lektorius dr. Pavelas Kujalis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	3-4
1. MUITINIO TRANZITO IR EKSPORTO PROCEDŪROS KAIP PREKIŲ AR PRODUKCIJOS NEIŠVEŽIMO NUSIKALTIMO OBJEKTAS	
1.1. PREKIŲ AR PRODUKCIJOS GABENIMO TVARKA KAIP TIESIOGINIS NUSIKALTIMO OBJEKTAS.....	5-11
1.2. PREKIŲ IŠVEŽIMO IŠ LIETUVOS RESPUBLIKOS TERITORIJOS UŽTIKRINIMAS.....	12-16
2. NETEISĖTO PREKIŲ AR PRODUKCIJOS NEIŠVEŽIMO DALYKO SĄVOKA IR VERTĖS NUSTATYMAS.....	17-22
3. PREKIŲ NEIŠVEŽIMO VEIKOS POŽYMIAI, PADARYMO BŪDAI IR PRAKTINĖS JŲ AIŠKINIMO PROBLEMOS.....	23-32
4. PRAKTINĖS PREKIŲ AR PRODUKCIJOS NEIŠVEŽIMO NUSIKALTIMO SUBJEKTO PATRAUKIMO BAUDŽIAMOJON ATSAKOMYBĖN AIŠKINIMO PROBLEMOS.....	33-34
4.1. SPECIALUS SUBJEKTAS.....	34-36
4.2. JURIDINIS ASMUO KAIP SUBJEKTAS.....	36-41
IŠVADOS.....	42-43
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	44-45
SANTRAUKA.....	46
SUMMARY.....	47
PRIEDAI	

IVADAS

Temos aktualumas. Prekių ar produkcijos neišvežimo nusikaltimą lydi didelių muitinės mokesčių nesumokėjimas į valstybės biudžetą. Šių nusikaltimų atskleidimo skaičiai svyruoja: 2002 metais atskleisti 4, 2003 – 22, 2004 – 29, 2005 – 6 prekių neišvežimo atvejai¹. Nusikaltimų skaičiaus sumažėjimą 2005 metais lėmė tai, kad Lietuvai 2004 metais įstojus į Europos Sąjungą nebeliko muitinės kontrolės Lietuvos-Latvijos bei Lietuvos-Lenkijos pasieniuose. Nepaisant to, šiuo nusikaltimu padaroma žala valstybei kelia grėsmę šalies ekonomikos ir verslo tinkamam funkcionavimui.

Lietuvos baudžiamosios teisės literatūroje prekių ar produkcijos neišvežimo nusikaltimas iki šiol nebuvo plačiai nagrinėjamas. Stokojama daugelio praktikoje kylančių klausimų detalios mokslinės analizės.

Vieni svarbiausių klausimų, tokių kaip šio nusikaltimo dalyko ir jo vertės nustatymas, nusikaltimo padarymo būdai, atskirų veikų, turinčių šio nusikaltimo požymius, kvalifikavimas, muitinės pareigūnų atsakomybė bei naujai reglamentuota juridinių asmenų atsakomybė už šio nusikaltimo padarymą tebėra diskutuoti. Įsigaliojus Europos Bendrijos muitinės kodeksui ginčytina tapo ir dabartinė Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) 200 straipsnio dispozicija, aprašanti prekių neišvežimo nusikaltimo sudėtį. Nors diskusijos šiais ir kitais klausimais, susijusiais su praktiniu prekių neišvežimų bylų tyrimu, vyksta seniai, vieningos nuomonės ginčytiniais klausimais nėra prieita. Teisinį neaiškumą suponuoja ir ne tik mokslinės teorinės medžiagos stoka, bet ir vieningos teismų praktikos prekių neišvežimo bylose nebuvimas. Be to, nuo 2004 m. gegužės 1 dienos pasikeitus Lietuvos muitinės veiklą reglamentuojančiai teisei bazei iškyla daug neaiškumų vertinant prekių neišvežimo reglamentavimą LR BK. Todėl, galima drąsiai teigti, kad detalios atskleisti pagrindinius prekių neišvežimo sudėties elementus bei ištirti pagrindines praktines šio nusikaltimo tyrimo problemas - aktuali teorinė ir praktinė problema, o ši tema dar ilgai bus diskusijų bei ginčų objektas.

Darbo tikslas. Darbo tikslas yra ištirti pagrindines praktines problemas, su kuriomis susiduriama tiriant prekių neišvežimus, bei pateikti šių problemų sprendimo būdus.

Darbo uždaviniai. Darbo uždaviniai yra šie:

1. Atskleisti prekių neišvežimo objekto bei dalyko turinį.
2. Aptarti prekių neišvežimo kaip nusikalstamos veikos teisinio vertinimo ir kvalifikavimo problemas.
3. Išanalizuoti teisinę praktiką tiriant ir vertinant prekių neišvežimo bylas.
4. Aptarti kaltininkų psichologinį ryšį su įstatymo baudžiama veika bei jos vertinimo ir

¹ Muitinės kriminalinės tarnybos 2002-2004 metais iškeltų baudžiamųjų bylų bei pradėtų ikiteisminių tyrimų statistika.

įrodinėjimo problemas.

Darbo metodai. Tiriant probleminius klausimus bei ieškant jų sprendimų būdų panaudoti loginis, dedukcinis bei lyginamosios analizės metodai.

Darbo šaltiniai. Rašant darbą panaudoti Europos Sąjungos ir Lietuvos nacionaliniai teisės aktai, ikiteisminių tyrimų medžiagos bei teismų sprendimai prekių neišvežimo bylose, baudžiamosios teisės mokslinė literatūra.

Darbo struktūra. Darbas susideda iš įvado ir 4 dalių. Darbo pabaigoje pateiktos išvados, naudotos literatūros sąrašas bei santrauka anglų kalba.

1. MUITINIO TRANZITO IR EKSPORTO PROCEDŪROS KAIP PREKIŲ AR PRODUKCIJOS NEIŠVEŽIMO NUSIKALTIMO OBJEKTAS

1.1 Prekių ar produkcijos gabenimo tvarka kaip tiesioginis nusikaltimo objektas

Prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos nusikaltimo sudėtis, kaip ji suformuluota Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau tekste – LR BK) 200 straipsnyje, tiesioginio šio nusikaltimo objekto nemini. Lietuvos baudžiamojoje teisėje tiesioginiu šio nusikaltimo objektu laikoma nustatyta prekių ar produkcijos pagal tranzito arba eksporto dokumentus gabenimo per Lietuvos Respubliką arba išvežimo iš jos tvarka². Taigi šioje darbo dalyje nagrinėsime prekių ar produkcijos gabenimo tvarką kaip tiesioginį nusikaltimo objektą.

Visų pirma, tikslinga yra aptarti sąvokas, kurias naudosime kalbėdami apie prekių ar produkcijos gabenimo tvarką.

LR BK 200 straipsnyje minimos sąvokos, kurių reikšmės reikia ieškoti specialiuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose muitinės procedūrų vykdymą. Tai „tranzito dokumentai“, „eksporto dokumentai“ bei „pareiga išvežti prekes iš LR“.

Europos Bendrijos muitinės kodeksas nepateikia „tranzito“ arba „eksporto“ dokumentų sąvokos. Kodekso 59 straipsnyje nurodoma, kad visos prekės, kurioms pageidaujama įforminti muitinės procedūrą, turi būti deklaruojamos atitinkamai muitinės procedūrai. Pageidavimas įforminti muitinės procedūrą išreiškiamas muitinės deklaracijos pateikimu. Kartu su muitinės deklaracija asmuo pateikia muitinei ir prekes, kurioms pageidaujama įforminti muitinės procedūrą. Muitinė, kuriai pateikiama muitinės deklaracija bei prekės, įformina reikiamą muitinės procedūrą bei išleidžia prekes, tai yra suteikia teisę su prekėmis atlikti veiksmus, leidžiamus atlikti taikant joms įformintą muitinės procedūrą. Taigi, muitinės dokumentų pateikimas, prekių pateikimas muitinei bei prekių išleidimas yra sudėtinės muitinės procedūros įforminimo pakopos. Muitinio tranzito procedūros atveju viena iš pakopų yra tranzito dokumentų įforminimas, o muitinio eksporto procedūros atveju – eksporto dokumentų įforminimas.

Įstatymų leidėjo pasirinktos „eksporto arba tranzito dokumentų“ sąvokos įneša tam tikro teisinio neaiškumo į straipsnio dispoziciją. Juk iš tikrųjų įstatymų leidėjas minėdamas šiuos dokumentus turi omenyje muitinio eksporto ir tranzito procedūras, kurių įforminimas įpareigoja prekes išgabenti iš Lietuvos Respublikos. Eksporto ir tranzito dokumentų įforminimas šiuo atveju, kaip jau minėta, yra sudėtinė muitinės procedūros dalis, krovinių lydintys dokumentai. Todėl manytume, kad straipsnio dispozicijoje turi būti nurodyta, kad prekės turi būti išvežtos ne pagal „eksporto arba tranzito dokumentus“, o pagal „muitinio eksporto arba tranzito procedūras“. Šiuo

² Armanavičius A., Bieliūnas E., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 406.

atveju mums gali būti prieštaraujama, kad dabar galiojančioje dispozicijoje pareiga išvežti prekes yra įtvirtinta muitinės dokumentuose – „prekės, kurios turėjo būti išvežtos iš LR pagal eksporto arba tranzito dokumentus“. Iš tikrųjų Bendrijos kodekso 62 straipsnyje nurodyta, kad deklaracijos surašomos blankuose, jos turi būti pasirašytos. Įtvirtinus formuluotę „pagal muitinio eksporto arba tranzito procedūras“ pareiga išvežti prekes taptų lyg ir abstrakti, nebūtų niekur materialiai užfiksuota. Tačiau, kaip minėta, muitinio eksporto arba tranzito procedūrų neatsiejama dalis yra dokumentų įforminimas, kuriuose nustatoma pareiga išvežti prekes, todėl laikoma, kad įforminant eksporto arba tranzito procedūrą prekės turi būti išvežtos iš LR. Be to, esant šiuolaikinėms kompiuterinio susižinojimo tarp muitinių sąlygoms, kroviniui judant valstybių teritorija, informaciją apie atvykstantį krovinį muitinės įstaigos siunčia viena kitai informacinių technologijų pagalba ir muitinės dokumentai nėra įforminami, duomenys apie krovinio atvykimą siunčiami elektroninio pranešimo forma. Atsižvelgiant į tai, kad ateityje vis labiau lengvinant verslo sąlygas popierinis deklaravimas užleis vietą elektroniniam, tranzito arba eksporto dokumentų sąvokos LR BK straipsnio dispozicijoje turės būti atsisakyta. Vietoj jos turėtų būti naudojama „muitinio tranzito arba eksporto procedūrų sąvoka“.

Iki Bendrijos muitinės kodekso įsigaliojimo 2004 metų gegužės 1 dieną muitinio tranzito procedūra buvo suprantama vienareikšmiškai – tai yra kaip ne Lietuvos prekių gabenimas per Lietuvos muitų teritoriją, muitų teritorijos ribas suprantant kaip valstybės sienos ribas. Tranzito procedūra turėjo būti pradama išvykimo muitinės įstaigoje ir baigiama paskirties muitinės įstaigoje. Taip prekės buvo gabenamos, pavyzdžiui, iš Latvijos per Lietuvos muitų teritoriją į Baltarusiją, arba iš Rusijos (Kaliningrado srities) per Lietuvos muitų teritoriją į Kazachstaną. Įsigaliojus Bendrijos muitinės kodeksui „ne Lietuvos prekių“ sąvoką pakeitė „ne Bendrijos prekių“ sąvoka, be to, muitinio tranzito procedūros įgavo naują turinį. Bendrijos muitinės kodeksas šiuo metu skiria 2 svarbiausias tranzito rūšis: vidinį ir išorinį tranzitą.

Įforminus vidinio tranzito procedūrą muitinė kontroliuoja kaip yra gabenamos Bendrijos prekės, kurių muitinis statusas nepasikeičia, iš vienos Bendrijos muitų teritorijos vietos į kitą vykstant per trečiosios šalies teritoriją (žr. Priedas Nr. 1, schemas Nr. 1, 2).

Taikant išorinio tranzito procedūrą muitinė kontroliuoja kaip iš vienos Bendrijos muitų teritorijos vietos į kitą gabenamos ne Bendrijos prekės, kurios neapmokestinamos importo muitais bei kitais privalomais mokesčiais (žr. Priedas Nr. 2, schemas Nr. 3, 4). Tokia tranzito procedūra gali būti pradama arba baigiama ne Bendrijoje.

Eksporto procedūros reglamentavimas įsigaliojus Europos Bendrijos muitinės kodeksui nepakito. Eksporto procedūros atveju muitinė kontroliuoja prekes nuo to momento, kai joms yra įforminama eksporto procedūra bei jas ruošiamasi išgabenti iš Bendrijos muitų teritorijos.

Bendrijos muitinės kodekso pateiktas tranzito skirstymas į vidinį ir išorinį esminės reikšmės kvalifikuojant prekių neišvežimą, neturi. Vidiniu ir išoriniu tranzitu gabenamoms prekėms yra

taikoma vienoda jų gabenimo tvarka. Priklausomai nuo prekių statuso (Bendrijos arba ne Bendrijos) skiriasi tik muitinei pateiktų tranzitinių dokumentų rūšys bei Lietuvos muitinės galimybės kontroliuoti prekių judėjimą. Čia trumpai pažymėsime, kad jeigu tranzito procedūra pradedama Bendrijos teritorijoje, kitos valstybės narės, per kurias ruošiamasi gabenti prekes, turi galimybę informacinių duomenų bazių pagalba kontroliuoti prekių judėjimą tarp valstybių narių. Tačiau muitinės procedūrą pradėjus 3-ojoje valstybėje, prekės, kurios iš 3-osios valstybės kelias į valstybę narę pastarosios tampa prižiūrimos tik nuo jų atvykimo į jos teritoriją.

Vienas iš pagrindinių klausimų, kuris kyla analizuojant prekių, gabenamų pagal tranzito ar eksporto dokumentus tvarką, yra tikslas, kuriuo vadovavosi įstatymų leidėjas nustatydamas šiam objektui apsaugą nuo nusikalstamo kėsینimosi. Tai yra ką įstatymų leidėjas stengiasi apsaugoti nustatant atsakomybę už aptariamą veiką? Iš esmės nustatyta prekių ar produkcijos gabenimo tvarka yra ne kas kita kaip muitinės procedūros vykdymo tvarka. Eksporto ir tranzito dokumentų įforminimas yra sudėtinė atitinkamai muitinio eksporto ir tranzito procedūrų dalis. Todėl tiesioginiu prekių ar produkcijos neišvežimo nusikaltimo objektu galima laikyti muitinio tranzito ir eksporto procedūras. Analizuojant įstatymų leidėjo tikslą apsaugoti šias muitinės procedūras nuo nusikalstamo kėsинimosi, darytina logiška išvada, kad įstatymų leidėjo tikslas sutampa su muitinės procedūrų įstatyminio reglamentavimo tikslu. Muitinio eksporto ir tranzito procedūrų pagalba valstybė per savo instituciją – muitinę – kontroliuoja mokesčių surinkimą į valstybės biudžetą. Mokesčiai yra surenkami ūkio subjektams vykdant muitinės procedūras. Šiuo metu galiojančiame Bendrijos muitinės kodekse yra minimos 8 muitinės procedūros: išleidimas į laisvą apyvartą, tranzitas, muitinis sandėliavimas, laikinasis įvežimas perdirbti, muitinės prižiūrimas perdirbimas, laikinasis įvežimas, laikinasis išvežimas perdirbti bei eksportas. Minėtų muitinės procedūrų pagalba realizuojama nustatyta prekių gabenimo per valstybės sieną bei muitų ir mokesčių surinkimo tvarka.

Dauguma išvardytų muitinės procedūrų yra tiesiogiai susijusios su mokesčių surinkimu. Tiesioginiu mokesčių surinkimu laikomas mokesčių sumokėjimas prekes pateikiant muitinei siekiant įforminti atitinkamą muitinės procedūrą. Tačiau iš 8 paminėtų muitinės procedūrų muitinio tranzito ir eksporto procedūros nėra susijusios su mokesčių sumokėjimu. Už prekes, pateiktas muitinio tranzito arba eksporto procedūroms nėra nustatytų muitinės mokesčių. Taigi, kalbėdami, pavyzdžiui, apie išleidimo į laisvą apyvartą muitinės procedūrą, būtume teisūs tvirtindami, kad įstatyminiu būdu reglamentuojant šią muitinės procedūrą yra siekiama užtikrinti mokesčių sumokėjimą į valstybės biudžetą. Šiuo atveju neatsiejama išleidimo į laisvą apyvartą muitinės procedūros dalis yra muitinės mokesčių sumokėjimas į valstybės biudžetą. Kaip minėta, muitinio tranzito ir eksporto procedūroms tokių mokesčių įstatymas nenumato. Taigi muitinio tranzito ir eksporto procedūrų tikslas nėra mokesčių surinkimas į valstybės biudžetą. Nepaisant to, Bendrijos muitinės kodekse yra detalios reglamentuotos šių procedūrų tvarkos. Todėl šių procedūrų tikslo reikėtų ieškoti logiškai aiškinantis jų vykdymo tvarką. Bendrijos muitinės kodekso 38 straipsnyje

nustatyta, kad asmuo, gabenantis į Bendriją prekes, įvežtas į Bendrijos muitų teritoriją, turi nedelsdamas, laikydamasis muitinės nustatyto maršruto ir vykdydamas jos nurodymus, jeigu jie duoti, šias prekes pristatyti į muitinės įstaigą arba į bet kurią kitą muitinės nustatytą arba patvirtintą vietą. Laikoma, kad tranzitu gabenamos prekės per tam tikrą terminą turi būti išgabentos iš Lietuvos Respublikos teritorijos. Tranzitu į Lietuvos Respubliką atgabentoms prekėms nėra taikomi muitinės mokesčiai viso prekių buvimo valstybės teritorijoje metu, kol joms galioja tranzitinių prekių režimas. Prekių neapmokestinimo režimas taikomas su sąlyga, kad prekės bus išgabentos iš Lietuvos. Taigi atsiranda pavojus, kad pasinaudojus neapmokestinimo režimu prekės nebus išvežtos iš Lietuvos Respublikos teritorijos, todėl prekių gabenimo tranzitu tvarka tampa nusikalstamo kėsinosi objektu. Paprastai tranzito tvarkos pažeidimu siekiama išvengti mokesčių sumokėjimo, kuomet prekės neišvežamos iš Lietuvos Respublikos teritorijos ir išleidžiamos laisvai cirkuliuoti (realizuojamos) nesumokėjus atitinkamų mokesčių.

Eksporto procedūros atveju nustatyta prekių ar produkcijos eksporto tvarka taip pat tampa nusikalstamo kėsinosi objektu, kuomet prekėms įforminama eksporto procedūra, jos neteisėtai neišgabamos iš Lietuvos Respublikos, o ūkio subjektas – eksportuotojas atgauna iš valstybės 18 procentų pridėtinės vertės mokestį, kuris skaičiuojamas nuo tariamai eksportuotų prekių vertės.

Taigi, muitinio tranzito ir eksporto procedūrų vykdymo tikslas galėtų būti apibūdintas kaip kontrolė. Šių procedūrų pagalba valstybė per savo instituciją – muitinę – kontroliuoja, kad prekės nustatyta tvarka bus išgabentos iš Lietuvos Respublikos teritorijos ir nebus neteisėtai išleistos į laisvą apyvartą nesumokėjus muitinės mokesčių (tranzito atveju) arba nebus neteisėtai grąžintas pridėtinės vertės mokestis (eksporto atveju). Todėl atribojant muitinės procedūrų, reglamentuotų Bendrijos muitinės kodekse tikslus, galėtume pažymėti, kad muitinio tranzito ir eksporto atveju šių procedūrų tikslas yra sukontroliuoti prekių išgabėnimą iš Lietuvos Respublikos teritorijos.

Siekiant detaliau atskleisti tiesioginį prekių ar produkcijos neišvežimo objektą tikslinga yra aptarti muitinio tranzito bei eksporto procedūrų turinį. Ši analizė leis išsiaiškinti koks muitinio tranzito ir eksporto tvarkos pažeidimas leidžia konstatuoti esant nusikaltimo požymiams.

Muitinio tranzito procedūros tvarką sudaro keli etapai.

1. Krovinio atvykimas į Lietuvos ir 3-osios valstybės pasienio muitinę arba Lietuvos Respublikos muitinės vidaus krovinių postą muitinio tranzito į 3-ąją valstybę įforminimui.

2. Dokumentų pateikimas. Atvykusiam kroviniai pateikiami tranzito dokumentai, kuriuose tarp svarbiausių nurodomų duomenų yra: duomenys apie gabenamas prekes (kiekis, svoris, aprašymas), valstybė – prekių siuntėja, įmonė - prekių siuntėja, išvykimo muitinės įstaigos pavadinimas, jeigu krovinys vyksta per kelias valstybes - taip pat šių valstybių muitinių atžymos, valstybė – prekių gavėja, įmonė – prekių gavėja, tranzito muitinės įstaigos pavadinimas, paskirties muitinės įstaigos pavadinimas.

3. Muitinės atžymų darymas dokumentuose bei krovinio tikrinimas. Pateikus tranzitu

gabenamo krovinio dokumentus muitinės pareigūnas turi galimybę savo nuožiūra atlikti dokumentinį arba fizinį prekių tikrinimą arba abu šiuos tikrinimus. Dokumentinis tikrinimas reiškia, kad sutikrinami krovinio dokumentai, esantys tranzitiniame rinkinyje bei plombos, kuriomis užplombuota transporto priemonė. Fizinis tikrinimas reiškia, kad transporto priemonė atplombuojama bei tikrinamos ja gabenamos prekės. Paprastai pasienyje atlikti detalų prekių tikrinimą nėra galimybės, todėl atliekant fizinį tikrinimą muitinės pareigūnas tik vizualiai įsitikina dokumentuose pateiktų duomenų atitikimu realiai gabenamoms prekėms. Muitinės atžymos daromos patvirtinant, kad atliktas atitinkamai dokumentinis arba fizinis tikrinimas, kurio metu nenustatyti (arba nustatyti) pažeidimai. Taip pat nustatoma paskirties muitinės įstaiga, į kurią prekės turi būti pristatytos, bei terminas per kurį šios prekės turi būti pristatytos (užbaigta tranzito procedūra). Paskirties įstaiga gali būti nurodytas vidaus krovinių postas, kuriame prekės bus įformintos tolimesnei procedūrai (pavyzdžiui, laikinam saugojimui prieš išvežant – šiuo atveju prekėms galioja tranzito režimas, iki bus įforminta atitinkama muitinės procedūra). Tačiau prekės gali būti gabenamos ir į pasienio paskirties muitinės įstaigą - Lietuvos ir kitos 3 –osios valstybės muitinės postą. Abiem šiais atvejais nustatomas tranzito procedūros užbaigimo terminas, per kurį prekės turi būti pristatytos į paskirties muitinės įstaigą.

4. Prekių išvykimas.

5. Prekių gabenimas nustatytu maršrutu (iki paskirties muitinės įstaigos).

6. Prekių pristatymas į paskirties muitinės įstaigą.

7. Muitinės atžymų darymas apie atvykusi krovinių paskirties muitinės įstaigoje – tranzito procedūros užbaigimas.

Jeigu muitinės procedūra pradėta valstybėje narėje (tarkime krovinytis vyksta iš Latvijos per Lietuvą į Baltarusiją), Lietuvos muitinė šią tranzito procedūrą galės realiai kontroliuoti nuo prekių atvykimo į vidaus krovinių postą (jeigu šis postas bus nurodytas kaip paskirties įstaiga krovinio dokumentuose) arba joms išvykstant per Lietuvos ir 3-osios valstybės sieną. Šiuo atveju, nors duomenys apie iš valstybės narės atvykstantį krovinį ir bus informacinėje duomenų bazėje, tačiau įsitikinti dokumentuose pateikiamų duomenų tikrumu bus galima tik paskirties įstaigoje. Šiuo atveju muitinio tranzito procedūros tvarką sudarys tik 5, 6 bei 7 paminėti etapai.

Iš visų aprašytų muitinio tranzito tvarkos etapų procedūros vykdytojas (vežėjas) yra atsakingas tik už 1, 2, 4, 5 etapų tinkamą įvykdymą, tai yra jis turi pareigą laikytis nustatytos muitinio tranzito tvarkos. Ne bet koks šios tvarkos nesilaikymas leidžia daryti prielaidą, kad įvykdytas nusikaltimas. Prekių neišvežimą galima konstatuoti tik neįvykdžius tranzito tvarkos 6 etapą – nepristačius prekių į paskirties muitinės įstaigą. Čia tikslinga pateikti pavyzdį.

2004 m. kovo 24 d. Vilniaus teritorinės muitinės Savanorių krovinių poste buvo įforminta tranzito procedūra į Baltarusijos Respubliką prekėms – įvairios paskirties gražtams, kurių vertė – 43614 Lt ir kurie pagal tranzito dokumentus iki kovo 27 d. turėjo būti išgabenti iš Lietuvos

Respublikos per valstybės sieną – Vilniaus teritorinės muitinės Šalčininkų kelio postą. E. M., pagal tranzito dokumentus atsakingas už krovinių išgabėmą iš LR teritorijos, tą pačią dieną iškrovė krovinių Šalčininkų rajone esančiame name. Vėliau su tuščia transporto priemone E. M. nuvyko į Vilniaus teritorinės muitinės Šalčininkų kelio postą, kur iš matymo pažįstamam muitinės pareigūnui padavė tranzitinius dokumentus bei už atlygį paprašė padaryti muitinės atžymas, kad krovinyms tariamai yra išgabentas iš Lietuvos Respublikos teritorijos, nors transporto priemonė vyko per valstybės sieną tuščia³.

Šis praktinis pavyzdys rodo, kad krovinyms buvo pristatytas muitinei tranzito procedūros įforminimui, pateikti muitinio tranzito dokumentai, pakrautos prekės, kurios pagal dokumentus turėjo būti išgabentos iš Lietuvos Respublikos teritorijos bei krovinyms išvyko į paskirties muitinės įstaigą. Akivaizdu, kad kroviniui vykstant į paskirties muitinės įstaigą nebuvo laikomasi muitinės nustatyto maršruto. Tačiau nusikaltimo požymiams konstatuoti to nepakanka. Remiantis LR BK 200 straipsnio dispozicija nusikaltimu laikomas prekių neišvežimas iš Lietuvos Respublikos teritorijos. Galutinis prekių išvežimo etapas – jų pristatymas į paskirties muitinės įstaigą. Muitinio tranzito arba eksporto procedūrai užbaigti visos prekės, kurioms ši procedūra įforminta, tokio paties pavidalo, kokios pateiktos išvykimo įstaigai, turi būti pristatytos į paskirties įstaigą su nepažeistomis muitinės plombomis ir (arba) kitais išvykimo įstaigos uždėtais identifikavimo ženklais (jeigu jie uždėti), taip pat nepažeistais užplombuotų transporto priemonių krovinių sekcijų išoriniais paviršiais. Kartu su prekėmis į paskirties įstaigą turi būti pristatyti ir jas lydintys tranzito deklaracijos egzemplioriai.

Todėl būtent šio tranzito ir eksporto tvarkų etapo nesilaikymas leidžia konstatuoti, kad įvykdytas prekių neišvežimas.

Pateiksime kitą pavyzdį.

2005-07-20 Lenkijos pilietis P. H. Lenkijos muitinės sandėlyje įformino tranzito procedūrą prekėms – šaldytai mėsei, kuri pagal tranzito dokumentus turėjo būti išgabenta į Moldovą vykstant tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją. Pakeliui į Lenkijos-Lietuvos pasienį krovinyms buvo iškrautas Lenkijos teritorijoje, o tuščia transporto priemonė be dokumentų kirto Lenkijos-Lietuvos pasienį, nuo kurio nuvažiavo link Lietuvos-Baltarusijos pasienio, kur buvo sulaikyta Lietuvos muitinės pareigūnų⁴.

Analizuodami šį atvejį matome, kad prekės nebuvo pristatytos į paskirties įstaigą – Lietuvos – Baltarusijos pasienį. Formaliai galima konstatuoti, kad įvykdytas prekių neišvežimas. Tačiau ši išvada būtų klaidinga. Iš bylos duomenų matyti, kad prekės nebuvo neteisėtai iškrautos Lietuvos teritorijoje, jos apskritai nebuvo įvežtos į Lietuvą, o jų neišvežimu jokia žala Lietuvos valstybei nepadaryta. Todėl analizuodami muitinio tranzito ir eksporto tvarkų pažeidimų sudėtį bei

³ Vilniaus apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. sausio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-76 2005 m..

⁴ Vilniaus apygardos prokuratūros 2006 m. birželio 29 d. nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą baudžiamojoje byloje Nr. 04-1-126-05 asmenų atžvilgiu.

aplinkybes, kurios leidžia įtarti esant nusikaltimo požymiams, turėtume papildyti mūsų anksčiau priimtą išvadą, kad tik paskutiniojo tranzito arba eksporto etapo nesilaikymas – prekių nepristatymas į paskirties muitinės įstaigą – gali būti pagrindu konstatuoti esant nusikaltimo požymiams. Nusikaltimo požymiai būdingi tik tokiai veikai, kuomet prekės pagal įformintą tranzito arba eksporto procedūrą nebuvo pristatytos į paskirties įstaigą bei buvo neteisėtai iškautos Lietuvos Respublikos teritorijos viduje.

Muitinio eksporto atveju procedūra pradama valstybės viduje. Ją sudaro:

1. Krovinio, kuriam ruošiamasi įforminti eksporto muitinės procedūrą, pateikimas muitinei.
2. Muitinio eksporto dokumentų įforminimas.

Reikia pažymėti, kad eksporto procedūros įforminimas pasižymi dideliu liberalumu ūkio subjektų atžvilgiu. Eksporto procedūros formavimo metu nėra nustatyta pareiga į dokumentus įrašyti jokios paskirties muitinės įstaigos bei termino, iki kurio prekės turės būti išgabentos iš Lietuvos Respublikos teritorijos arba atgabentos į paskirties muitinės įstaigą. Taip pat dokumentuose nėra daromos atžymos apie muitinės pasienio postą, per kurį prekės turi būti išgabentos. Taigi, nors formaliai laikoma, kad eksportuojamos prekės yra prižiūrimos, tačiau šiai priežiūrai nėra sukurtos atitinkamos tvarkos, užtikrinančios prekių išgabėtimą (šis klausimas detaliau nagrinėjamas darbo 1.2 dalyje).

Šios darbo dalies pradžioje minėjome, kad Lietuvos baudžiamojoje teisėje tiesioginiu nagrinėjamo nusikaltimo objektu laikoma ne tik prekių ar produkcijos išvežimo, bet ir jų gabenimo tvarka. Manytume, kad toks tiesioginio objekto formulavimas siejamas su anksčiau galiojusia aptariamo straipsnio redakcija, kurioje veika pasireiškė neteisėtu nukrypimu nuo muitinės nustatyto maršruto gabenant prekes tranzitu ar jas eksportuojant iš Lietuvos Respublikos. Taigi, remiantis senesne redakcija, buvo aktualu kontroliuoti visą prekių gabenimo procesą ir nukrypimas nuo maršruto savaiame buvo prielaida konstatuoti neišvežimą. Todėl tiesioginio objekto apibrėžime pabrėžiama ne tik prekių išvežimo, bet ir jų gabenimo tvarka. Kaip žinia, šiuo metu straipsnio redakcijoje yra atsisakyta veikos detalizavimo bei akcentuojamas pats prekių ar produkcijos neišvežimo faktas, neminint būdų, kuriais ši veika padaroma. Nukrypimas nuo muitinės nustatyto maršruto savaiame nesuponuoja nusikaltimo, todėl apibrėžiant tiesioginį prekių ar produkcijos neišvežimo objektą jo formuluotėje galima atsisakyti „gabenimo tvarkos“ sąvokos, o palikti tik „išvežimo tvarkos“ sąvoką. Tokiu būdu pilnas nagrinėjamo nusikaltimo tiesioginio objekto apibrėžimas būtų – prekių ar produkcijos pagal tranzito ar eksporto procedūras išvežimo iš Lietuvos Respublikos tvarka”.

1.2 Prekių išvežimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos užtikrinimas

Įstatymų leidėjai, kriminalizuodami pasikėsinimą į muitinio tranzito arba eksporto procedūros tvarką, nustatė ir šio nusikaltimo objekto saugojimo mechanizmą. Bendrijos kodeksas reglamentuoja muitinės institucijų veiklą, kuria kontroliuojama ar tinkamai laikomasi tranzito ir eksporto procedūrų – kaip tiesioginio prekių ar produkcijos neišvežimo nusikaltimo objekto – tvarkos. Ši muitinės procedūrų vykdymo kontrolės prielaida yra Bendrijos muitinės kodekse reglamentuotas susižinojimas tarp muitinės įstaigų: išvykimo, tranzito ir paskirties.

Pati muitinės kontrolė įgyvendinama muitinei prižiūrint prekes. Prekės, kurioms įforminta muitinės procedūra, tampa muitinės prižiūrimos nuo jų pateikimo muitinei momento. Kroviniui, kuriam įforminta tranzito procedūra, išvykus iš išvykimo įstaigos, numatyta būtinybė žymėtis visose pirminės (išvykimo) muitinės nustatytose muitinės įstaigose iki atvykimo į paskirties vietą. Teoriškai taip yra užtikrinama, kad krovinys vyksta nustatytu maršrutu ir kad prekės fiziškai pateikiamos tranzito ir paskirties įstaigoms.

Toliau aptarsime muitinės vykdomos kontrolės turinį užtikrinant tinkamą prekių ar produkcijos neišvežimo nusikaltimo tiesioginio objekto saugojimą.

Pažymėtina, kad muitinės, kaip valstybės institucijos, įstatymu jai suteikti įgaliojimai kontroliuoti tranzito arba eksporto procedūrų vykdymo tvarkas tiesiogiai įtakoja neišvežimo nusikaltimo objekto apsaugą nuo kėsimosi. Atsižvelgiant į tai, tikslinga yra aptarti šios tvarkos vykdymo efektyvumą.

Išorinio tranzito procedūra pradedama išvykimo įstaigoje, kuriai pateikiamos prekės ir tranzito deklaracija. Esant išoriniam tranzitui per vieną Bendrijos muitų teritorijos valstybę didesnių problemų kontroliuojant šią tranzito rūšį neiškyla. Muitinės duomenų bazėje fiksuojamas prekių išvykimas iš 3-osios valstybės ir Lietuvos pasienio ir informacija apie vykstantį krovinį siunčiama elektroniniu būdu į išvykimo muitinės įstaigą – Lietuvos ir 3-osios valstybės pasienio muitinės įstaigą. Krovinys gabenamas su tranzito dokumentais, kuriuose daromos atžymos apie atvykimą ir išvykimą (tranzito procedūros užbaigimą). Prekėms atvykus į paskirties įstaigą muitinio tranzito procedūra laikoma užbaigta (žr. Priedas Nr. 3, schema Nr. 5).

Viena iš didžiausių tranzito muitinės kontrolės problemų tapo šios procedūros įvykdymo užtikrinimas panaikinus muitinės kontrolę tarp valstybių – ES narių. Tai liečia atvejus, kuomet kroviniai gabenami iš trečiųjų valstybių į tam tikrą Bendrijos valstybę per kitos Bendrijos valstybės teritoriją (žr. Priedas Nr. 3, schema Nr. 6). Pavyzdžiu gali būti prekių gabenimas iš 3-osios valstybės į Lietuvą per Lenkiją. Šiuo atveju išvykimo įstaiga laikoma 3-osios valstybės ir Lenkijos pasienis, o paskirties – Lietuvos teritorijoje (ne pasienyje) esantis vidaus krovinių postas, kur pristačius prekes tranzito procedūra bus laikoma užbaigta. Į pastarąjį krovinių postą iš Lenkijos muitinės siunčiama informacija apie atvykstantį krovinį. Krovinio dokumentai yra atžymimi tik 3-osios valstybės ir

Lenkijos pasienyje, toliau per Lenkijos-Lietuvos pasienį, nesant muitinei, kroviny vyksta be jokių atžymų dokumentuose. Kirtęs Lietuvos sieną kroviny pristatomas į vidaus krovinių postą, esantį valstybės vidaus teritorijoje. Teoriškai toks krovinių judėjimas užtikrina palengvintą muitinės procedūrų tvarką, tačiau prekių ar produkcijos neišvežimo rizikos požiūriu, gana ilgą laikotarpį nuo išvykimo iki pristatymo į paskirties muitinės įstaigą krovinio judėjimas nėra kontroliuojamas, prekės gali būti neišvežtos iš Lenkijos teritorijos, o jeigu jos toliau vyksta tranzitu iš Lietuvos į 3-ąją valstybę – taip pat ir iš Lietuvos. Šiuo atveju neradus neteisėtai neišvežtų prekių vienoje iš valstybių sudėtinga tampa veikos įrodinėjimo problema bei kaltininkų patraukimas baudžiamojon atsakomybėn. Detaliau toks prekių neišvežimo modelis bus aptartas darbo 3-ojoje dalyje, kur pateiktas šios problemos principinis sprendimas. Čia tik pažymėsime, kad šiuo metu galiojanti muitinių tarpusavio susižinavimo tvarka yra reglamentuota visoms ES valstybėms narėms privalomu taikyti Bendrijos muitinės kodeksu ir jo įgyvendinimo nuostatomis, kurios tarnauja muitinės procedūrų liberalizavimo siekiams. Atsižvelgiant į tai, šios nustatytos muitinio tranzito tvarkos pakeisti vidaus teisės aktais nėra galimybės, kad ir kaip dažnai valstybių praktikoje pasitaikytų prekių neišvežimų piktybiškai pasinaudojant muitinės kontrolės nebuvimu tarp valstybių narių. Tačiau valstybės narės gali pakeisti prekių ar produkcijos neišvežimo sudėtis baudžiamojo straipsnio dispozicijose, kuomet veikia apimtų ne tik dabartinį prekių neišvežimą iš LR teritorijos, bet ir jų neišvežimą per Europos Sąjungos valstybių narių valstybines sienas arba išorines Europos Sąjungos sienas.

Susižinavimas tarp muitinės įstaigų dėl tranzitu gabenamo krovinio gali būti vykdomas dviem būdais:

1. Kompiuterinių technologijų pagalba (elektroniniu būdu).
2. Įprastu papildomų dokumentų egzempliorių ir šaknelių žymėjimo būdu.

Jeigu tarp muitinių yra galimybė susižinoti elektroniniu būdu, tuomet paskirties (galutinė) muitinės įstaiga fiziškai atvykus prekėms, išsiunčia išvykimo įstaigai patvirtinimą, kad prekės atvyko.

Atžymos apie krovinio judėjimą taip pat gali būti daromos užpildant nustatytos formos lakštą, darant atžymas tranzito dokumento papildomuose lapuose bei egzemplioriuose.

Bendrijos muitinės kodekse yra numatytos trys pagrindinės krovinio gabenimo sąlygos, kurias nustato išvykimo įstaiga ir kurias kontroliuodama muitinė įgyvendina per Lietuvos Respublikos teritoriją vykstančių prekių priežiūra ir jų išgabenimą:

1. Maršrutas.
2. Prekių gabenimo terminas.

Trečia būtina sąlyga, kurios laikantis gabenamas kroviny – krovinio plombavimas, kuris laikomas viena būtiniausių sąlygų. Prekės užplombuojamos joms išvykstant iš išvykimo įstaigos. Plombuotų prekių gabenimas yra viena iš muitinės kontrolės priemonių, kuri užtikrina, kad kroviny

bus pristatytas į paskirties muitinės įstaigą ir dalis jo nebus iškrauta pakeliui.

Maršruto nustatymas kroviniui, gabenamam pagal tranzito dokumentus iš esmės yra deklaratyvaus pobūdžio sąlyga, kurios pagalba muitinė kontroliuoja prekių išgabenimą. Nustatant maršrutą į tranzito dokumentus yra įrašomi išvykimo, tranzito ir paskirties muitinės įstaigų pavadinimai. Krovinio neatvykimas į tranzito ar paskirties įstaigą iš esmės yra pagrindas pradėti tyrimą dėl muitinės procedūros neužbaigimo. Tai reikštų, kad gabenant krovinių buvo nesilaikoma maršruto ir galimai prekės buvo iškrautos nenustatytoje vietoje. Tačiau gabenant krovinius procedūros vykdytojas turi galimybę raštišku kreipimusi į muitinės administraciją pakeisti tranzito arba paskirties įstaigas, į kurias turi būti pristatytos prekės. Toks prašymas turi būti motyvuotas bei nurodytos priežastys, kurios sąlygojo būtinybę pakeisti tranzito ar paskirties muitinės įstaigą. Taigi, maršruto nustatymas tranzitu gabenamam kroviniui, kaip matome, yra tik formalus veiksmas. Maršruto nesilaikymas pats savaime nesuponuoja nusikaltimo – prekių ar produkcijos neišvežimo.

Praktikoje šios krovinio gabenimo sąlygos iš esmės neužtikrina, kad bus nustatyta tvarka laikomasi muitinės procedūros. Paprastai muitinė, nustatydamą krovinio maršrutą dokumentuose, tranzito atveju nurodo maksimaliai dvi muitinės įstaigas, kuriose turi atsižymėti gabenamas kroviny – išvykimo ir paskirties. Tarkime, jeigu į Lietuvą įvažiuoja kroviny iš Rusijos, pasienio muitinė dokumentuose atžymės, kad kroviny atvyko į tam tikrą muitinės postą ir nurodys sekančią muitinės įstaigą, į kurią turi būti pristatytos prekės – tai yra vidaus krovinių postą valstybės viduje arba pasienio postą – Lietuvos ir kaimyninės valstybės pasienyje.

Tačiau įsivaizduokime kitą situaciją. Kroviniui įforminama tranzito procedūra Lietuvoje. Paskirties valstybė – Rusija. Prekės važiuoja maršrutu Lietuva-Latvija-Rusija (žr. Priedas Nr. 3, schema Nr. 7). Lietuvoje atžymint muitinės dokumentus bus nurodytas tik išvykimo muitinės pavadinimas ir paskirties valstybė – Rusija. Tokiu atveju sukontroliuoti prekių išvežimą iš Lietuvos yra praktiškai neįmanoma. Prekės gali būti neteisėtai iškrautos Lietuvoje, o į Rusiją transporto priemonė įvažiuos tuščia arba neįvažiuos apskritai. Lietuvoje muitinės procedūros užbaigimo įrodymu turėtų būti iš Latvijos-Rusijos pasienio gauta tranzito dokumento dalis. Bendrijos kodekse yra nustatytas maksimalus 4 mėnesių terminas, per kurį Lietuvoje gali būti pradėtas tyrimas dėl tranzito procedūros neužbaigimo. Kalbant apie savalaikį nusikaltimo (prekių neišvežimo) tyrimą „karštais pėdsakais“ toks susižinojimo tarp muitinių laikotarpis yra per ilgas. Manytume, kad šiuo atveju problemos sprendimas būtų trumpesnio maksimalaus termino nustatymas duomenims perduoti tarp kaimyninių valstybių muitinių.

Antra krovinio gabenimo sąlyga – terminas, per kurį prekės turi būti pristatytos į paskirties muitinės įstaigą. Bendrijos muitinės kodeksas prekių gabenimo termino nustatymą paliko valstybių narių autonomijai. Lietuvoje tranzito terminas yra nustatytas iki 8 dienų. Įforminus tranzito procedūrą, jos vykdytojui, gabenančiam prekes išvykimo įstaigoje yra įteikiami 4 ir 5 tranzito deklaracijos egzemplioriai. Iš išvykimo įstaigos kroviny keliauja į tranzito įstaigą (tai muitinės

įstaiga, veikianti išvažiavimo iš Bendrijos muitų teritorijos vietoje, jeigu atliekant Bendrijos tranzitą prekės išgabenamos iš jos teritorijos per valstybės narės ir trečiosios šalies sieną arba įvažiavimo į Bendrijos muitų teritoriją vietoje veikianti muitinės įstaiga, jei atliekant tranzito procedūrą prekės gabenamos trečiosios šalies teritorija). Procedūros vykdytojas kiekvienai tranzito įstaigai pateikia tranzito kontrolės lakštą, kuris saugomas toje įstaigoje. Jeigu tranzito duomenimis tarp išvykimo įstaigos ir tranzito įstaigos keičiamasi naudojant informacines technologijas priemones ir kompiuterinius tinklus, tranzito kontrolės lakštas nepateikiamas. Teisės aktuose reglamentuota būtinybė atžymėti tranzito kontrolės lakštą užtikrina krovinio judėjimo kontrolę ir garantuoja, kad kroviny iš tikrųjų išgabenamas iš muitų teritorijos.

Muitinio tranzito procedūra užbaigiama paskirties įstaigoje. Paskirties įstaiga uždaro tranzito procedūrą kuomet jai pateikiamos atgabentos prekės bei tranzito deklaracijos 4 ir 5 egzemplioriai. Paskirties įstaiga išsiunčia pranešimą išvykimo įstaigai, kurioje buvo pradėta tranzito procedūra, kad prekės atvyko.

Paprastai išvykimo muitinė nustato 3 dienų tranzito terminą kroviniui pristatyti į paskirties muitinės įstaigą. Į šį laikotarpį nėra įskaičiuojamos ne darbo dienos. 3-jų dienų laikotarpis nustatomas prekėms išvežti iš LR teritorijos. Tarkime kroviny važiuoja iš Rusijos (Maskvos) į Kaliningradą tranzitu per Lietuvą. Išvykimo muitinės įstaigos nustatytas 3-jų dienų laikotarpis skirtas kroviniui nuvažiuoti nuo vieno pasienio muitinės posto į kitą. Manytume, kad turint omenyje Lietuvos teritorijos bendrą plotą bei prekių ar produkcijos neišvežimo riziką 3-jų dienų laikotarpis turėtų būti sutrumpintas iki 1-2 parų.

Reikia pažymėti, kad muitinio eksporto atveju Lietuvos teisės aktais nėra nustatyto termino krovinio išvežimui iš Lietuvos teritorijos. Situacija atrodo paradoksali. Muitinės įstaiga, esanti valstybės teritorijos viduje, įformindama eksporto procedūrą, pasitelkia tik vieną kontrolės priemonę – krovinio gabenimo sąlygą – krovinio plombavimą. Eksporto atveju išgabenamam kroviniui nėra nustatomas terminas, per kurį prekės turi išvykti iš LR teritorijos, dokumentuose nėra nurodomas ir krovinio gabenimo maršrutas, tai yra pasienio muitinės postas, per kurį išvyksta kroviny. Tai suponuoja galimybę nesąžiningiems ūkio subjektams forminti eksporto procedūras, kuomet prekės tariamai išvežamos iš Lietuvos Respublikos teritorijos, bei pateikus įrodymą apie neva išvežtas prekes, atgauti pridėtinės vertės mokestį, o prekes realizuoti vidaus rinkoje. Eksporto muitinės procedūros užbaigimo įrodymą išvykimo muitinės įstaiga gauna iš 3-osios valstybės, į kurią eksportuojamos prekės, kuomet prekės pristatomos į pastarąją. Bendrijos muitinės kodekse yra nustatytas tas pats 4 mėnesių maksimalus terminas, per kurį turi būti gautas įrodymas apie procedūros užbaigimą. Per šį laikotarpį negavus patvirtinimo apie užbaigtą procedūrą, muitinė gali inicijuoti tyrimą dėl eksporto procedūros neužbaigimo. Manytume, kad toks laikotarpis yra akivaizdžiai per ilgas bei leidžia kaltininkams paslėpti nusikaltimo pėdsakus.

Patvirtinimą apie procedūros užbaigimą gauna į rankas ir procedūros vykdytojas, atvykęs į

pasienio muitinės postą, o eksporto deklaracijos 3-ajame egzemplioriuje daroma žyma, kad prekės išgabamos iš Lietuvos Respublikos teritorijos. Šiuo atveju susižinojimo tarp vidaus krovinių posto, kuriame buvo pradėta eksporto procedūra ir pasienio muitinės kontrolės posto, kuriame procedūra užbaigiama nėra. Ūkio subjektai, norėdami atgauti 18 procentų pridėtinės vertės mokestį, patys kreipiasi į išvykimo muitinę pateikdami pasienyje atžymėtus 3-uosius eksporto deklaracijos egzempliorius kaip patvirtinimus apie išgabentą krovinį. Tačiau susižinojimo nebuvimas tarp išvykimo ir pasienio muitinės įstaigos suponuoja ūkio subjektų piktnaudžiavimo galimybę.

Viena iš priežasčių, sąlygojančių tyrimų inicijavimą dėl eksporto procedūros neužbaigimo (vėliau perkvalifikuojant veiką į prekių ar produkcijos neišvežimą), yra eksporto deklaracijos 3-ojo egzemplioriaus suklastojimas, savavališkai darant atžymas apie tariamai išgabentą krovinį. Siekiant eliminuoti šiuos prekių neišvežimo atvejus, manytume, eksporto (kaip ir tranzito) atveju turi būti įdiegtos kompiuterinio susižinojimo duomenų bazės tarp išvykimo ir pasienio muitinės posto. Antras būtinas problemos sprendimo būdas yra eksporto termino reglamentavimas. Tokiu atveju duomenys apie krovinio išgabėimą per nustatytą laikotarpį elektroniniu būdu iš pasienio muitinės būtų siunčiami vidaus krovinių postui. Tai užtikrintų savalaikį galimų nusikaltimų išaiškinimą.

Tranzito ir eksporto procedūrų reglamentavimo analizė rodo, kad akcentuojamas išvykimo, tranzito ir paskirties muitinės įstaigų vaidmuo, kurios atitinkamose krovinio judėjimo stadijose patvirtina prekių judėjimo atitikimą teisės aktų nustatytai tvarkai. Todėl muitinės procedūrų tvarkos užtikrina, kad prekės nustatyta tvarka bus išgabentos iš Lietuvos Respublikos teritorijos. Muitinės nustato 3 pagrindines krovinio gabenimo sąlygas, kurios turėtų užtikrinti, kad muitinės procedūra bus tinkamai užbaigta bei prekės pristatytos į paskirties muitinės įstaigą – krovinio gabenimo maršrutas, procedūros užbaigimo terminas (tranzito atveju) bei prekių plombavimas. Baudžiamosios teisės požiūriu šios sąlygos iš esmės turėtų užtikrinti, kad nebus pasikėsinta į tiesioginį LR BK 200 straipsnyje aprašyto nusikaltimo objektą – tai yra muitinės tranzito ir eksporto tvarką. Tačiau, kaip rodo aukščiau atlikta muitinės nustatomų krovinio gabenimo sąlygų analizė, šių sąlygų pažeidimas yra tik prielaida konstatuoti esant nusikaltimo požymiams. Baudžiamosios teisės požiūriu savaimė šių sąlygų pažeidimas nusikaltimo nesudaro, jeigu jos nesąlygojo prekių nepristatymą į paskirties muitinės įstaigą – tai yra prekių neišvežimą. Tačiau šios muitinės nustatomos sąlygos turi esminę reikšmę esant įtarimui dėl galimai įvykdyto nusikaltimo – prekių neišvežimo. Šių sąlygų pažeidimas yra pirminis požymis inicijuojant tyrimo atlikimą siekiant išaiškinti nusikaltimą, bei pradedant ikiteisminį tyrimą.

2. NETEISĖTO PREKIŲ AR PRODUKCIJOS NEIŠVEŽIMO DALYKO SĄVOKA IR VERTĖS NUSTATYMAS

Baudžiamosios teisės teorijoje nusikaltimo dalyku suprantami materialaus pasaulio objektai, turintys materialiąją (fizinę) formą arba informacinės kategorijos, pavyzdžiui, įvairūs duomenys, kuriuos neteisėtai veikia nusikaltėlis ir tuo kėsina į baudžiamosios teisės saugomą objektą.

Prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos nusikaltimo dalyko ir jo vertės nustatymas turi didelę reikšmę, nes remiantis būtent šiuo nusikaltimo sudėties požymiu jis atirbojamas nuo administracinio teisės pažeidimo.

Lietuvos baudžiamojoje teisėje prekių ar produkcijos neišvežimo iš LR dalyku laikomos prekės⁵. Kai kurie autoriai detalizuoja prekių apibrėžimą pažymėdami, kad tai prekės, kurios pagal tranzito ir eksporto dokumentus turi būti išvežamos iš Lietuvos Respublikos ir kurių vertė viršija 250 MGL⁶. Manytume, kad šie apibrėžimai ne visiškai tiksliai nusako prekių neišvežimo dalyko požymius.

Visų pirma, neišvežimo dalyku gali būti laikomos ne tik prekės, bet ir produkcija. Baudžiamosios teisės literatūroje prekės, kaip nusikaltimo dalykas, apibrėžiamos įvairiai. Ne visose valstybėse šio nusikaltimo dalykas suprantamas vienodai.

Rusijos baudžiamojoje teisėje prekių ar produkcijos neišvežimas yra mokesčių vengimo nusikaltimo atmaina (apgaulingas tranzitas ar eksportas)⁷. Rusijos autoriai V. Laričevas ir N. Gilmutdinova išskiria kiekinį ir kokybinį šio nusikaltimo dalyko požymius⁸. Pasak autorių, kokybiniai požymiai pasireiškia tuo, kad nusikaltimo dalyku yra laikomi muitinės mokesčiai (muitai, sumokami įvežant prekes, įvairios rinkliavos už leidimus įvežti ir t.t.). Kiekybiniai požymiai, pasak autorių, išreiškiami nesumokėtų muitinės mokesčių dydžiu. Nesant stambiam nesumokėtų mokesčių dydžiui, veika kvalifikuojama kaip administracinis teisės pažeidimas.

Taigi, autoriai nusikaltimo dalyku laiko muitus ir kitus privalomus mokėti mokesčius už įvežamas prekes. Manytume, kad ši autorių nuomonė nėra visiškai pagrįsta. Tai, ką autoriai supranta kaip dalyką, greičiau apibūdina nusikaltimu padarytą žalą valstybės finansų sistemai, kurią be kitų mokėjimų sudaro muitinės surenkami mokesčiai. Šio darbo apimtis neleidžia gilintis į Rusijos kodekso mokesčių vengimo straipsnio dispozicijos turinio problemas, tačiau reikėtų pažymėti, kad prekių neišvežimo ir mokesčių vengimo nusikaltimų dalykai ne visai pagrįstai laikomi tapačiais ir

⁵ Armanavičius A., Bieliūnas E., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 406.

⁶ Fedosiukas O. Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai 1 dalis (BK199-203 str.) // file:///C:/Documents%20and%20Settings/VRM/Local%20Settings/Temporary%20Internet%20Files/Content.IE5/OHYRWHQN/263,21,Neteisėtas prekių ar produkcijos neišvežimas iš Lietuvos Respublikos (LR BK 200 str.) Objektvyvieji požymiai.

⁷ Ларичев В. Д., Милякина Е. В., Орлова Е. А. и др. Преступность в сфере внешне экономической деятельности. Москва: Экзамен. 2002. С. 208.

sujungti į vieną straipsnį. Pažymėsime, kad kėsindamasis į nustatytą prekių gabenimo per valstybės sieną tvarką nusikaltėlis tiesiogiai veikia prekes, dėl ko nesumoka nustatytų muitinės mokesčių. Taigi nesumokėti muitinės mokesčiai yra dėl nusikalstamo veikimo atsiradusi žala, todėl jie negali būti tuo pačiu ir nusikaltimo dalyku.

Pasak V. Piesliako, prekėmis laikomi daiktai, kuriuos per sieną pardavimo tikslais gabena ūkio subjektai ir fiziniai asmenys⁹. Kitų autorių prekės apibūdinamos kaip bet koks kilnojamasis turtas, galintis būti užsienio prekybos objektu¹⁰. Iki Bendrijos muitinės kodekso įsigaliojimo galiojęs LR muitinės kodeksas (nuoroda) prekes apibrėžė kaip daiktus, galinčius būti užsienio prekybos objektais, išskyrus žemę bei kitus su žeme susijusius ir pagal jų paskirtį ir prigimtį nekilnojamuosius daiktus, kurių negalima perkelti iš vienos vietos į kitą nepakeitus jų paskirties bei iš esmės nesumažinus jų vertės. Šiuo metu galiojantis Bendrijos muitinės kodeksas nepateikia prekių ar produkcijos sąvokų apibrėžimo.

Taigi, aukščiau minėtą prekių požymį „galinčius būti užsienio prekybos objektu“ reikėtų aptarti detaliau. Reikia pažymėti, kad ne visos prekės gabenamos per valstybės sieną pardavimo tikslais. Tarkime, įmonė, norėdama įsikurti kitoje valstybėje, per sieną turi pervežti savo turtą. Kadangi įmonės turtas turi atitinkamą vertę (tarkime viršijančią 250 MGL sumą), įvežant jį į 3-osios valstybės teritoriją jam turi būti įformintas atitinkamas muitinės režimas arba muitinės procedūra. Todėl šis turtas pateikiamas muitinei ir jam įforminama tranzito muitinės procedūra. Taigi, šiuo atveju nėra prekės požymio – tikslo parduoti įmonės turtą, tačiau jis vis tiek gali tapti nusikaltimo dalyku, jeigu pagal įformintą tranzito procedūrą nebus išgabentas iš valstybės teritorijos. Taigi visai pagrįstai iki šiol galiojęs LR muitinės kodeksas prekėms priskyrė požymį – „galinčius būti užsienio prekybos objektais“. Mūsų atveju įmonės turtas nėra prekybos objektas, tačiau dėl jo turimo potencialios prekės požymio, jis gali būti laikomas nusikaltimo dalyku.

Atribojant prekių ir produkcijos sąvokas reikia pažymėti, kad apie įstatymo leidėjo įdėtą prasmę į sąvoką „produkcija“ galima daryti tik logines išvadas. Lietuvai esant Europos Sąjungos nare viena iš jos ūkininkavimo atmainų yra žemės ūkio produktų eksportas gražinant subsidijas eksportuotojams. Taigi išvežamiems Lietuvoje pagamintiems arba išaugintiems žemės ūkio produktams įforminama eksporto procedūra, pagal kurią produktai gali būti neišvežti iš Lietuvos. Logiškai maštant LR BK 200 straipsnyje minima produkcijos sąvoka aprėpia būtent žemės ūkio produktus. Tačiau akivaizdu, kad vien tik toks produkcijos sąvokos aiškinimas yra per siauras. Manytume, kad produkciją nuo prekių skiria pastarajai būdingas „galutinumo“ požymis. Tai yra prekės turėtų būti laikomos galutinai pagamintu išbaigtu produktu tuo tarpu produkcijai būdinga tai, kad ji nėra galutinis veiklos rezultatas ir turi būti papildoma tam tikrais komponentais.

⁸ Ларичев В. Д., Гильмутдинова Н. С. Таможенные преступления. Москва: Экзамен. 2001. С.139.

⁹ Piesliakas V. Nusikaltimai ūkininkavimo tvarkai, kontrabanda (1). Teisės problemos. 1993. Nr. 1.

¹⁰ Armanavičius A., Bieliūnas E., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 400.

Produkcijos sąvokos naudojimas tampa aktualus, kuomet kalbama apie produktus laikinai įvežtus į Lietuvos teritoriją vadinamai perdirbimo muitinės procedūrai. Perdirbimo muitinės procedūros metu produktai papildomi kitais produktais, pagaminami nauji gaminiai. Atlikus produktų perdirbimą, šiai produkcijai (naujiems gaminiams) įforminamas eksportas iš Lietuvos Respublikos. Taigi šiuo atveju tokia produkcija taip pat tampa potencialių produkcijos neišvežimo nusikaltimo dalyku, nes gali būti neteisėtai neišvežta iš valstybės teritorijos bei realizuota nesumokėjus išleidimo į laisvą apyvartą mokesčių. Tokios produkcijos pavyzdžiu gali būti užtrauktukai, kurie įvežami dalimis (siūlai, medžiagos ir iš jų pagaminami užtrauktukai), baldai, įvairūs metalo produktai. Taigi, apibendrinami pažymėsi, kad produkcijos neišvežimu turi būti vadinami:

1. Produkcijos neišvežimai pagal eksporto arba tranzito procedūras po laikinojo įvežimo perdirbti muitinės procedūros;

2. Žemės ūkio produkcijos neišvežimas pagal eksporto procedūrą.

Europos Bendrijos muitinės kodekso 1 straipsnyje numatyta, kad kodekso taikymo sritis – prekyba tarp Bendrijos ir trečiųjų šalių. Todėl, manytume, anksčiau galiojusio LR muitinės kodekso pateiktas „prekių“ sąvokos apibrėžimas prekes suprantant kaip daiktus, galinčius būti užsienio prekybos objektais, gana tiksliai pabrėžia „prekės“ požymį.

Analizuojant neišvežimo dalyką iškyla klausimas, ar į šio dalyko sampratą įeina grynieji pinigai. Pateiksime praktinį pavyzdį.

Įmonė įformino eksporto procedūrą į Rusiją išvežamiems 100 tūkstančių eurų, kurie turėjo būti išgabenti iš LR teritorijos. Rekontrolės (papildomos kontrolės po muitinio eksporto procedūros įforminimo) metu buvo nustatyta, kad asmuo, atstovavęs įmonę – pinigų siuntėją ir pateikęs eksporto deklaraciją muitinei ir turėjęs fiziškai išgabenti grynuosius pinigus, sienos kirtimo momentu jų neturėjo¹¹.

Iškyla klausimas, ar šiuo atveju pinigai gali būti laikomi neišvežimo nusikaltimo dalyku, tai yra, ar jie gali būti laikomi materialaus pasaulio objektu, kurį veikiant kėsiamasi į tam tikrą įstatymo saugomą objektą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas teismų praktikos kontrabandos bylose apžvalgoje yra išaiškinęs, kad „pinigai – tai valstybės piniginiai ženklai (popieriniai arba metaliniai), esantys apyvartoje. Pinigai, kurių nėra apyvartoje, kontrabandos dalyku pripažįstami tik tada, kai jie turi istorinę, meninę ar kitokią reikšmę“¹². Remiantis Teismo išaiškinimu pinigai yra laikomi kontrabandos dalyku. Manytume, kad ir prekių neišvežimo nusikaltimo dalyku pinigai taip pat gali būti laikomi. Šią tezę pagrindžia Bendrijos muitinės kodekso taikymo praktika. Neišvežimo nusikaltimo objektas – nustatyta prekių gabenimo per LR valstybės sieną tvarka, kurią

¹¹ Muitinės kriminalinės tarnybos Vilniaus skyriaus 2005 metų ikiteisminis tyrimas Nr. 04-1-115-05.

¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimu Nr. 43 patvirtinta teismų praktika, nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl kontrabandos, apžvalga // <http://www.teismupraktika.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=72842>.

reglamentuoja Bendrijos muitinės kodeksas. Bendrijos muitinės kodeksas taikomas prekėms, kurios gali būti prekybos objektais. Visos prekės yra inkorporuotos į vadinamą TARIC (Europos Bendrijos integruoto tarifo) duomenų bazę, kurioje nustatytos muitų normos ir kiti atitinkami mokesčiai, taikomi prekių importui ir eksportui¹³. Šioms prekėms yra suteikti 10 ženklų prekių kodai. Taigi, darytina išvada, kad visos prekės, kurios turi 10 ženklų prekinį kodą, numatytą Europos Tarybos integruoto tarifo duomenų bazėje TARIC, gali būti prekių neišvežimo nusikaltimo dalyku. Kadangi gryniesiems pinigams taip pat klasifikuojami šioje duomenų bazėje, darytina išvada, kad jie laikomi prekių neišvežimo nusikaltimo dalyku.

Reikia pažymėti, kad pinigai, kaip nusikalstamo neišvežimo dalykas pasižymi tam tikru ypatumu. Dėl kitų prekių, kurios yra prekių ar produkcijos neišvežimo nusikaltimo dalykas principinių klausimų nekyla. Jeigu prekės, kurioms įforminta tranzito procedūra, neteisėtai paliekamos šalies viduje valstybė nesurenka mokesčių, kurie turėtų būti sumokėti prekes išleidžiant į laisvą apyvartą. Prekių eksporto atveju, jeigu jos neišvežamos, ūkio subjektas neteisėtai atgauna pridėtinės vertės mokestį už tariamai eksportuotas prekes. Tačiau pinigų muitinio tranzito ir eksporto atveju situacija kitokia. Praktikoje ūkio subjektams nėra mokamas pridėtinės vertės mokestis už eksportuotus pinigus. Taip pat jeigu tranzitu per Lietuvą vykstantys piniginiai vienetai neišvežami iš Lietuvos, o pasilieka jos teritorijoje, jokių mokesčių už juos mokėti nereikia. Taigi, iškyla klausimas – ką gi tokiu atveju valstybė kontroliuoja, kokia žala valstybei gali būti nuo neišvežtų pinigų. Akivaizdu, kad apie nesumokėtus muitinės mokesčius šiuo atveju kalbėti negalime. Mūsų manymu, šis faktas nepaneigia to, kad pinigai taip pat yra neišvežimo dalykas. Visų pirma, neišvežimo nusikaltimo sudėtis yra formali, veikos padarymas nėra siejamas su žalos atsiradimu. Taigi, nėra būtina įrodinėti, kad neišvežus pinigų valstybės mokesčių sistema nuo to nenukentės. Antra, muitinės tranzito ir eksporto procedūrų tikslas, kaip buvo prieita išvados darbo 1.1 dalyje, yra kontrolė. Kaip ir visų kitų prekių atžvilgiu, pinigams, išvežamiems pagal tranzito arba eksporto dokumentus, yra taikoma muitinės procedūros tvarka, kitaip tariant muitinė kontroliuoja pinigų išgabėnimą, kaip ir bet kurios kitos prekės išgabėnimą, kuriai įforminta muitinio tranzito arba eksporto procedūra. Trečia, muitinės vykdomos pinigų, kuriems įforminta eksporto procedūra, kontrolės pagalba yra realizuojama valstybės vykdoma kova su pinigų plovimu. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymo 14 straipsnyje nustatyta, kad muitinės įstaigos privalo registruoti kiekvieną grynųjų pinigų įvežimą į Lietuvos Respubliką iš 3-ųjų šalių bei išvežimą iš Lietuvos Respublikos į 3-iasias šalis atvejį, jeigu įvežamų arba išvežamų grynųjų pinigų vienkartinė suma viršija 10 000 Litų¹⁴. Taigi muitinė kontroliuoja tranzito ir eksporto tvarkas, kurių metu įforminamas tranzitas arba eksportas taip pat ir gryniesiems pinigams. Grynųjų pinigų

¹³ 1987 m. liepos 23 d. Tarybos Reglamentas Nr. 2658/87 „Dėl tarifų ir statistinės prekių nomenklatūros bei dėl bendrojo muitų tarifo“ // http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds/lt/tarhome.htm.

¹⁴ Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 64-1502.

judėjimo kontrolės pagalba valstybės per savo instituciją - muitinę realizuoja pinigų plovimo prevencijos politiką.

Vienas iš kertinių klausimų, susijusių su LR BK 200 straipsnyje numatyto nusikaltimo dalyku, yra neišvežtų prekių vertės nustatymas siekiant atriboti nusikaltimą nuo administracinio teisės pažeidimo. Praktikoje neišvežtų prekių vertės nustatymas turi didelę reikšmę, nes, nepavykus nustatyti prekių vertės, negalima konstatuoti veikoje esant nusikaltimo požymiams. Nuo teisingo neišvežtų prekių vertės nustatymo priklausys ar veiks bus priskirta nusikaltimui ar administraciniam teisės pažeidimui.

Pirmas, praktines problemas keliantis klausimas yra kainos, pagal kurias turi būti nustatoma neišvežtų prekių vertė, turint omenyje, kad rinkos sąlygomis nei viena prekė neturi tam tikros tiksliai apibrėžtos, kur nors oficialiai užfiksuotos kainos. LR BK 200 straipsnyje minima „prekių vertė“. Lietuvoje prekių vertė nustatoma pagal prekių muitinę vertę. Prekių muitinės vertės nustatymą reglamentuoja Bendrijos muitinės kodeksas, kuris numato kad importuojamų prekių muitinė vertė laikoma sandorio vertė, tai yra kaina, faktiškai sumokėta arba mokėtina už prekes, parduodamas eksportui į Bendrijos muitų teritoriją (Bendrijos muitinės kodekso 29 straipsnis). Duomenys apie už prekes sumokėtą kainą būna įrašyti į sąskaitas-faktūras, kurios yra krovinių lydintys dokumentai. Tačiau atliekant ikiteisminį tyrimą prekių muitinė vertė negali būti galutinai konstatuojama remiantis sąskaitų-faktūrų duomenimis. Problema yra tai, kad muitinei yra pateikiamos sąskaitų-faktūrų kopijos. Sąskaitos-faktūros vežėjui arba gavėjui gali būti atsiunčiamos faksu iš ofšorinių kompanijų. Ofšorinių kompanijų spaudais ir parašais patvirtinti buhalteriniai dokumentai pasižymi rizikos požymiais, kadangi prireikus gauti patvirtinimą apie sąskaitos-faktūros autentiškumą ir išdavimo teisėtumą užsienyje šių kompanijų atstovų rasti nepavyksta. Dėl šios priežasties atliekant ikiteisminį tyrimą dėl prekių muitinės vertės nustatymo yra kreipiamasi į kompetentingą muitinės skyrių specialisto išvadai pateikti, kuris šių prekių vertę nustato remdamasis papildomais metodais: tapačių prekių, panašių prekių, dedukciniu ir kt. Šių metodų esmė yra tai, kad prekių vertė apskaičiuojama remiantis tapačių arba panašių prekių, eksportuotų į Bendriją tuo pačiu laikotarpiu, verte. Tačiau ir taikant šiuos metodus gali pasitaikyti problemų, jeigu muitinės duomenų bazėje nebus duomenų apie tuo pačiu laikotarpiu įvežtas tapačias arba panašias prekes. Tai liečia, visų pirma, kai kurias cigarečių rūšis, taip pat spiritą, apie kurių eksporto kainas į Bendrijos teritoriją Lietuvos muitinės duomenų bazėje duomenų nėra. Taip pat problemos kyla tais atvejais, kuomet nustatytas prekių neišvežimo faktą, pačių prekių nepavyksta rasti. Kaip pavyzdį galima pateikti tokį atvejį.

Užsienyje registruota įmonė, Rusijoje iš muitinės sandėlių pardavė prekes kitai Rusijos įmonei (Maskvoje) bei iformino prekių – buitinės technikos - tranzito į Rusiją (Maskvą) per Lietuvą procedūrą. Kartu su tranzito muitinės dokumentais krovinių lydėjo sąskaitos-faktūros, kuriose buvo nurodyta, kad naudotos buitinės technikos krovinio vertė – 20 000 dolerių (apie 60 000 litų), svoris

– 20 tonų. Prekes gabenant per Lietuvos Respublikos teritoriją jos buvo neteisėtai iškrautos Lietuvoje ir kroviny s į Lietuvos-Rusijos pasienį neatvyko. Tyrimo metu iškrautų prekių rasti nepavyko, nes jos buvo pavogtos nenustatytų asmenų po to, kai buvo neteisėtai iškrautos.

Vertinant šią veiką bei nustatant nusikaltimo dalyko (krovinio) vertę visų pirmą preliminariai reikėtų remtis krovinių lydinčių sąskaitų-faktūrų duomenimis. Šiuo atveju krovinio dokumentuose nurodyta prekių vertė viršija 250 MGL. Formaliai ikiteisminis tyrimas dėl šio fakto turėtų būti pradėtas. Tačiau iškyla klausimas, kaip nustatyti tikrąją neišvežtų prekių vertę. Tam, kad ją nustatyti muitinei turi būti pateikti prekių pavyzdžiai, tačiau kadangi prekių nėra, vertės nustatyti nėra galimybės. Norint pritaikyti tapačių arba panašių prekių pardavimo eksportui į Bendriją tuo pačiu laikotarpiu prekių vertę taip pat nėra galimybės, kadangi procedūros vykdytojai gali tvirtinti, kad prekės nėra tapačios arba panašios ir jokių įrodymų, patvirtinančių tikras prekių charakteristikas nėra. Mūsų pateiktoje situacijoje sąskaitoje-faktūroje galėtų būti nurodyta ir mažesnė prekių vertė, tarkime 10 000 dolerių, kuri neviršija 250 MGL. Tokiu atveju ikiteisminis tyrimas pradėtas nebūtų, nors ir būtų pagrindo manyti, kad realiai neišvežtų prekių vertė yra sumažinta, tačiau kaltininkams būtų pritaikyta administracinė atsakomybė.

Reikia pažymėti, kad šiuo metu ikiteisminis tyrimas pradedamas preliminariai įvertinus prekių sąskaitose-faktūrose įrašytus duomenis, tai yra krovinio vertę. Jeigu ji viršija 250 MGL, esant kitiems nusikaltimo požymiams pradedamas tyrimas. Pradėjus tyrimą inicijuojamas užklausias dėl prekių muitinės vertės nustatymo. Pasitaiko atveju, kuomet prekių muitinė vertė nustatoma mažesnė, negu nurodyta sąskaitose-faktūrose, tokiu atveju veika perkvalifikuojama į administracinį teisės pažeidimą.

Tačiau preliminariai įvertinus, kad sąskaitose-faktūrose nurodyta prekių vertė neviršija 250 MGL ikiteisminis tyrimas nepradedamas. Šiuo atveju teritorinė muitinė surašo Administracinio teisės pažeidimo protokolą remiantis Administracinio teisės pažeidimo kodekso 209³ straipsnio 2 dalimi (prekių (daiktų) gabenimo tvarkos pažeidimas). Šiuo atveju pažeidimo dalyko, tai yra neišvežtų prekių vertę laikoma sąskaitoje-faktūroje nurodyta prekių vertė, tai yra sandorio vertė, į kompetentingą muitinės skyrių specialisto išvadai pateikti dėl prekių vertės nustatymo nesikreipiama. Tais atvejais, kuomet neišvežtų prekių rasti nepavyksta, toks prekių vertės nustatymo metodas (remiantis sąskaitos-faktūros duomenimis) yra pagrįstas. Tačiau, manytume, kad esant įtarimui, kad reali neišvežtų prekių vertė gali būti didesnė už nurodytą sąskaitoje-faktūroje, muitinės administracinės teisenos ribose turėtų kreiptis dėl neišvežtų prekių vertės nustatymo, o paaiškėjus, kad vertė nustatyta viršija 250 MGL perduoti medžiagą institucijai, kompetentingai atlikti ikiteisminį tyrimą.

3. PREKIŲ NEIŠVEŽIMO VEIKOS POŽYMIAI, PADARYMO BŪDAI IR PRAKTINĖS JŲ AIŠKINIMO PROBLEMOS

Nusikalstamą veikimą baudžiamosios teisės požiūriu apibūdina nusikaltimo išoriniai požymiai, tokie kaip visuomenei pavojinga veika, žala, atsiradusi dėl neteisėtų veiksmų, priežastinis ryšys tarp veikos ir atsiradusios žalos, nusikaltimo padarymo vieta, laikas, aplinkybės, būdai bei priemonės.

LR BK 200 straipsnio dispozicijoje aprašyta veika pasireiškia prekių ar produkcijos neišvežimu per valstybės sieną. Valstybės siena yra viena kertinių sąvokų kalbant apie prekių neišvežimą. Valstybės sienos samprata LR BK 200 straipsnio dispozicijoje kaip ir kitos ankstesniuose darbo skyriuose išskirtos sąvokos, yra blanketinė. Šios sąvokos apibrėžimo reikėtų ieškoti Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatyme. Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatyme valstybės siena apibrėžiama kaip linija ar šia linija einantis vertikalus paviršius, apibrėžiantis Lietuvos Respublikos teritorijos ribas sausumoje, žemės gelmėse, oro erdvėje, vidaus vandenyse, teritorinėje jūroje ir jos gelmėse¹⁵.

Iki Bendrijos muitinės kodekso įsigaliojimo galiojusio Lietuvos Respublikos muitinės kodekso 1 straipsnyje buvo nurodyta, kad Lietuvos valstybės ir muitų sienos sutampa. Lietuvos muitinė saugojo savo muitų teritoriją valstybinių sienų su kaimyninėmis valstybėmis ribose.

Įsigaliojus Bendrijos muitinės kodeksui nebeliko „Lietuvos muitų teritorijos“ sampratos. Bendrijos muitų teritorija yra vieninga, vienijanti valstybių narių teritorijas ir yra ribojama išorinių Europos Sąjungos sienų.

Europos Bendrijos kodekse įtvirtinus „bendrijos muitų teritorijos“ sampratą Lietuvos muitinei tenka kokybiškai naujas vaidmuo kontroliuojant prekių judėjimą. Prekėms judant Bendrijos teritorija, kuomet jos važiuoja per Lietuvos Respublikos teritoriją, Lietuvos muitinė turi šias prekes prižiūrėti nuo to momento, kuomet joms įforminama muitinės procedūra, kad ir kurioje valstybėje tai vykdoma. Tai reiškia, kad Lietuvos muitinės vykdoma prekių muitinė kontrolė neapsiriboja vien Lietuvos Respublikos valstybės sienos ribomis kaip tai buvo iki Bendrijos muitinės kodekso įsigaliojimo. Todėl šiuo metu galiojantis LR BK 200 straipsnis, kuriame minima Lietuvos Respublikos „valstybės sienos“ sąvoka, susiaurina Bendrijos kodekso veikimo sferą. Tai, kad dabartinėje LR BK 200 straipsnio redakcijoje naudojama „valstybės sienos“ sąvoka nebeatitinka po Bendrijos muitinės kodekso įsigaliojimo pasikeitusios teisinės praktikos, pagrindžia praktinės prekių neišvežimo tyrimo problemas.

Prieš pradėdami šios darbo dalies tyrimą, apibendrintai praktines problemas galėtume apibūdinti kaip naujų nusikalstamo veikimo mechanizmų atsiradimą, kurie turi prekių neišvežimo požymių, tačiau nesant teisiniam reglamentavimui negali būti tinkamai kvalifikuojami.

Prieš nagrinėjant prekių neišvežimo nusikaltimo mechanizmus tikslinga yra aptarti šio nusikaltimo padarymo būdus.

Nusikaltimo padarymo būdai kaip mokslinė kategorija, yra labai plačiai nagrinėjami baudžiamosios teisės teorijoje. Taip I. Žordanija nusikaltimo padarymo būdus supranta kaip visumą tarpusavyje susijusių poelgių, judesių, aktų, operacijų, kuriuos naudoja subjektas vykdydamas nusikaltimą¹⁶. Vieną išsamesnių būdo sąvokos išaiškinimų pateikia N. Panovas, kuris rašo, kad iš objektyviosios pusės nusikaltimo padarymo būdas yra tam tikra tvarka, metodas, judesių seka, kuriais naudojasi asmuo visuomenei pavojingo kėsینimosi į įstatymų saugomas vertybes metu, pasirinkdamas nusikaltimo padarymo priemones¹⁷. Autorius rašo, kad tam tikrų priemonių panaudojimas jau sudaro atitinkamą nusikaltimo padarymo būdą, o nusikaltimo padarymo būdo požymį tik tuo atveju, jeigu šios priemonės yra ne statinėje, bet dinaminėje būsenoje. Susiedami šio autoriaus teiginius su prekių neišvežimo sudėtimi, pastebėsime, kad, pavyzdžiui, suklastotos muitinės deklaracijos panaudojimas sudaro prekių ar produkcijos neišvežimo padarymo būdą. Tą patį galima pasakyti ir apie patį deklaracijos klastojimo faktą, kuris jau savaime yra nusikaltimas. O štai, tarkime nukrypimas nuo muitinės nustatyto maršruto, arba muitinės uždėtos plombos savavališkas nuėmimas, nebūtinai yra prielaida nusikalstamos veikos buvimui konstatuoti. Toks veikimas gali būti laikomas prekių ar produkcijos neišvežimo būdų tik jeigu prekės, suėjus nustatytam terminui, nebus pristatytos į paskirties muitinės įstaigą.

LR BK 200 straipsnio dispozicijoje pateikiamas labai bendras nusikalstamos veikos aprašymas. Straipsnio dispozicija praktiškai suformuluota taip pat, kaip ir pavadinimas – prekių neišvežimas per Lietuvos valstybės sieną, nedetalizuojant būdų, kuriais šis nusikaltimas gali būti padarytas.

Iki dabartinės redakcijos galiojusioje LR BK neišvežimo straipsnio redakcijoje buvo detalizuoti šio nusikaltimo padarymo būdai: nukrypstant nuo muitinės nustatyto maršruto ir kaip kvalifikuojantis požymis – prekių, kurios turėjo būti išvežtos iš Lietuvos Respublikos teritorijos, neišvežimas.

Iš tikrųjų bet koks prekių neišvežimas lydimas nukrypimu nuo muitinės nustatyto maršruto, kadangi prekės galiausiai nepristatomos į paskirties muitinės įstaigą, todėl įstatymų leidėjo sumanymas atsisakyti prekių neišvežimo būdų detalizavimo straipsnio dispozicijoje yra pagrįstas.

Praktika rodo, kad prekių neišvežimo būdų yra daug. Toliau pabandysime juos išskirti kartu nagrinėdami pagrindines praktines problemas, su kuriomis susiduriama kvalifikuojant veikas kaip prekių neišvežimą.

1. Prekių neišvežimas iš Lietuvos Respublikos teritorijos, kuomet prekės ir muitinės

¹⁵ Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 42-1192.

¹⁶ Жордания И. Ш. Структура и правовое значение способа совершения преступления. Тбилиси: Сабчота Сакартвело. С. 12-18.

¹⁷ Там же. С. 43.

dokumentai nepristatomi į išvykimo (pasienio) muitinės įstaigą, o transporto priemonė kerta valstybės sieną tuščia.

2002-08-29 Vilniaus teritorinės muitinės krovinių poste plataus vartojimo prekėms, gabenamoms kroviniu automobiliu, buvo įforminta tranzito procedūra, pagal kurią prekės turėjo būti išvežtos iš Lietuvos Respublikos teritorijos į Baltarusiją. Baltarusijos vežėjų automobiliais asociacija nustatyta tvarka gražino tranzito knygelę Lietuvos muitinei kaip patvirtinimą, kad tranzito procedūra yra užbaigta. Tačiau paaiškėjo, kad tranzito knygelė yra atžymėta padirbtais muitinės pareigūnų spaudais. Vilniaus teritorinės muitinės duomenų bazėje informacijos apie tranzito procedūros užbaigimą nerasta, išvykimo (pasienio) muitinės poste įvežamų ir išvežamų krovinių registracijos žurnaluose tranzito knygelė nebuvo įrašyta. Baltarusijos muitinė taip pat patvirtino, kad krovinys iš Baltarusijos buvo gražintas į pakrovimo vietą, tai yra, į Lietuvos Respublikos teritoriją. Tarptautinė kelių transporto Sąjunga patvirtino, kad, remiantis tranzitinių dokumentų žymėjimo tvarka prekės nebuvo išvežtos iš Lietuvos Respublikos teritorijos, kadangi į minėtą sąjungą nepristatyti dokumentai, patvirtinantys muitinio tranzito procedūros užbaigimą¹⁸.

Taigi šiuo atveju bylos aplinkybės leidžia tvirtinti, kad prekių neišvežimas buvo įvykdytas paskirties muitinės įstaigoje (Baltarusijoje) pateikus muitinės dokumentus, pažymėtus padirbtais pareigūnų spaudais. Kadangi Lietuvos muitinės duomenų bazėse nerasta duomenų apie krovinio išvykimą, krovinys Lietuvos-Baltarusijos pasienio nekirto. Taigi čia prekių neišvežimas įvykdytas nepristačius prekių į išvykimo muitinės įstaigą.

2. Prekių ar produkcijos neišvežimas, kuomet prekės paliekamos Lietuvos Respublikos teritorijoje, o per išvykimo muitinę vyksta tuščia transporto priemonė, kuriai pateikiami neva tranzitu vykstančio krovinio dokumentai.

Laikotarpiu nuo 2002 metų liepos iki lapkričio mėnesio nustatyta, kad įmonė kroviniams tranzitu per Lietuvą pervežti įformino 15 tranzito dokumentų. Visais atvejais prekės buvo vežamos iš Lenkijos į Latviją. Prekės – plataus vartojimo. Lietuvoje tranzito procedūros buvo pradedamos Kalvarijų kelio poste (Lietuvos valstybės siena su Lenkijos valstybe), o užbaigiamos Smėlynės kelio poste (Lietuvos valstybės siena su Latvijos valstybe). Tikrinant Valstybės sienos apsaugos duomenų bazę, automobiliai, užbaigiant tranzito procedūrą kirsdavo Lietuvos Respublikos sieną per Smėlynės kelio postą. Latvijos muitinė informavo, kad nė vienas iš 15 tranzito dokumentų Latvijos muitinei pateiktas nebuvo, o nurodytos transporto priemonės kirto Lietuvos-Latvijos sieną tuščios¹⁹.

Taigi Lietuvoje į išvykimo muitinę automobilis buvo pristatomas kaip tariamai gabenantis prekes iš Lietuvos Respublikos pagal tranzito muitinės dokumentus į Latviją, nors iš tikrųjų prekės likdavo Lietuvos Respublikos teritorijoje.

Prekių ar produkcijos neišvežimo nusikaltimo padarymo būdų gali būti ir kitokių.

¹⁸ Muitinės kriminalinės tarnybos 2002 metų baudžiamoji byla Nr. 04-1-119-02.

¹⁹ Muitinės kriminalinės tarnybos 2004 metų ikiteisminis tyrimas Nr. 04-1-112-04.

3. Į išvykimo muitinės įstaigą gali neatvykti ne tik kroviny, kuriam įforminta tranzito procedūra, bet ir pati transporto priemonė.

2003-01-10 į Lietuvos Respubliką iš Baltarusijos per Vilniaus teritorinės muitinės Šalčininkų kelio postą atvyko transporto priemonė, gabenanti krovinį – plataus vartojimo prekes, kurios pagal tranzito dokumentus turėjo būti išvežtos iš Lietuvos Respublikos teritorijos. Krovinio siuntėjas – Baltarusijos įmonė, gavėjas – ofšorinė kompanija, registruota Jungtinėse Amerikos Valstijose. Tačiau Vilniaus teritorinės muitinės kompiuterinės bazės duomenimis minėtas kroviny iki nustatyto termino į paskirties įstaigą neatvyko²⁰.

Tais atvejais, kuomet kroviny (transporto priemonė) neatvyksta į paskirties muitinės įstaigą nusikaltėliai neapsieina be muitinės ir pasienio pareigūnų pagalbos, kuomet pastarieji daro atžymas dokumentuose ir įveda duomenis apie neva išvykstančią transporto priemonę su kroviniu iš Lietuvos Respublikos teritorijos. Prekių neišvežimo faktas nustatomas kreipiantis į paskirties valstybės muitines siekiant gauti patvirtinimą, kad prekės į užsienio valstybę įvažiavo. Tačiau ir šiais atvejais iškyla įrodinėjimo problema. Tarkime, Lietuvoje įforminama tranzito procedūra prekėms, šalis gavėja – Baltarusija. Lietuvos muitinėje yra patvirtinimas, kad prekės iš Lietuvos Respublikos išvyko: išvykimo muitinės įstaigoje tranzito dokumentai atžymėti, transporto priemonė kirto Lietuvos – Baltarusijos sieną. Tačiau Baltarusijos muitinė praneša, kad kroviny į Baltarusiją neįvažiavo. Formaliai esant tokiai situacijai gali būti pagrindo manyti, kad kroviny liko Lietuvoje, o muitinės pareigūnai išvykimo įstaigoje už tam tikrą atlygį pažymėjo tranzito dokumentus, patvirtindami, kad kroviny iš Lietuvos Respublikos, nors iš tikrųjų sieną kirto tuščia transporto priemonė. Tačiau tokiu atveju, nesant pakankamai įrodymų, kad prekės į Baltarusiją neįvažiavo, ikiteisminis tyrimas nebus pradėtas. Tai, kad Baltarusijos muitinės duomenų bazėje nebus duomenų apie iš Lietuvos atvykusį krovinį gali reikšti ir tai, kad nusikaltimas padarytas ne Lietuvos. o Baltarusijos teritorijoje, tai yra į Baltarusijos teritoriją kroviny įvažiavo kontrabandos būdu.

Prieš nagrinėdami naujus praktikoje po Bendrijos muitinės kodekso įsigaliojimo atsiradusius prekių ar produkcijos neišvežimo nusikaltimo mechanizmus, aptarsime seniau žinomus šio nusikaltimo modelius, kurių praktikoje nemažėja.

LR BK 200 straipsnio dispozicija leidžia išskirti šiuos prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos tradicinius modelius:

1. Lietuvoje prekėms įforminama tranzito procedūra į 3-ąją valstybę, tačiau prekės neteisėtai neišvežamos iš Lietuvos.

Pagal muitinio 2003-07-10, 2003-09-06 ir 2003-09-12 įformintas muitinio tranzito procedūras iš LR į Baltarusiją turėjo būti išgabentos plataus vartojimo prekės. Muitinės procedūros

²⁰ Muitinės kriminalinės tarnybos 2003 metų ikiteisminis tyrimas Nr. 04-1-112-03.

pradėtos išvykimo įstaigoje – Vilniaus teritorinės muitinės Naujamiesčio krovinių poste, paskirties įstaiga – Lavoriškių kelio postas. Valstybės sienos apsaugos tarnybos duomenimis automobiliai, kurie pagal tranzito dokumentus turėjo išgabenti prekes, valstybės sieną kirto. Baltarusijos teisėsaugos institucijų oficialiais duomenimis duomenų apie transporto priemonių įvažiavimą į Baltarusijos Respublikos teritoriją tiriamuoju laikotarpiu neužfiksuota (Žr. Priedą Nr. 4)²¹.

2. Prekės važiuoja tranzitu iš vienos 3-osios valstybės į kitą 3-ąją valstybę ir yra neteisėtai neišvežamos iš Lietuvos Respublikos teritorijos (žr. P. 21 ikiteisminis tyrimas Nr. 04-1-112-03).

3. Kuomet prekėms įforminama eksporto procedūra iš Lietuvos Respublikos teritorijos į 3-ąją valstybę ir prekės neteisėtai neišvežamos iš Lietuvos Respublikos teritorijos. Šis nusikalstamo veikimo mechanizmas iš esmės atitinka pirmąjį mūsų nurodytą, tačiau vietoj tranzito muitinės procedūros yra įforminama eksporto muitinės procedūra. Šie nusikaltimai išaiškinami nustačius, kad eksporto deklaracijos 3-ajame egzemplioriuje yra pateikti tikrovės neatitinkantys duomenys, tai yra suklastota muitinės pareigūno žyma apie tariamai išgabentą krovinį ir užbaigtą eksporto muitinės procedūrą.

Tai standartiniai prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos modeliai, kuriuose svarbiausias požymis, leidžiantis kvalifikuoti veiką kaip prekių neišvežimą, yra tai, kad prekės neišvažiuoja iš Lietuvos Respublikos teritorijos, tai yra nepristatomos į paskirties muitinės įstaigą.

Įsigaliojus Europos Bendrijos muitinės kodeksui ir Lietuvos muitinei kontroliuojant prekes, judančias Bendrijos teritorija, praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet veika turi prekių neišvežimo nusikaltimo požymių, tačiau jos atitinkamam kvalifikavimui nėra įstatyminio pagrindo. Toliau apibrėšime po Bendrijos kodekso įsigaliojimo praktikoje atsiradusius prekių neišvežimo modelius.

2005-07-25 Lenkijoje įforminta tranzito procedūra kroviniui – šaldytai jautienai. Krovinio šalis gavėja – Moldova, tranzitinės šalys – Lenkija, Lietuva. 2005-05-27 į Vilniaus teritorinės muitinės Medininkų kelio postą transporto priemonė atvyko tuščia, tačiau muitinei buvo pateikti muitinės dokumentai, kad gabenama prekė – šaldyta jautiena, neva išvažiuoja iš Lietuvos Respublikos teritorijos²².

Šiuo atveju prekių tranzitas atitinka Priedo Nr. 1 schemoje Nr. 2 nurodytą prekių tranzito tvarką.

Informacija apie tranzito procedūrą, įformintą Lenkijoje, kuomet prekės važiuoja per Lietuvos teritoriją į 3-ąją valstybę, fiksuojama Lietuvos muitinės duomenų bazėse siekiant kontroliuoti Bendrijos tranzito procedūros užbaigimą. Šiuo atveju muitinės duomenų bazėje bus įrašyti duomenys, kad iki tam tikros datos prekės, tranzitu važiuojančios iš Lenkijos, turės kirsti išorinę Bendrijos sieną, tai yra Lietuvos – Baltarusijos pasienį, nurodant, kokiam pasienio muitinės

²¹ Muitinės kriminalinės tarnybos Vilniaus skyriaus 2004 metų ikiteisminis tyrimas Nr. 04-1-117-04.

²² Muitinės kriminalinės tarnybos Vilniaus skyriaus 2005 metų ikiteisminis tyrimas Nr. 04-1-126-05.

poste ši procedūra bus užbaigta. Taigi Lenkijos ir Lietuvos valstybių teritorijos laikomos vieninga Bendrijos muitų teritorija. Tai reiškia, kad vienoje Bendrijos muitų teritorijos dalyje (Lenkijoje) prekės įforminama tranzito procedūra, o šios procedūros užbaigimo kontrolė vykdoma kitoje Bendrijos muitų teritorijos dalyje, tai yra Bendrijos išorinės sienos valstybėje – Lietuvoje. Šiuo atveju prekių judėjimas fiksuojamas tik muitinėje, kurioje muitinio tranzito procedūra pradėta ir muitinėje, kurioje ji turi būti užbaigta. Kadangi Lenkija ir Lietuva laikomos vieninga muitų teritorija, prekių atvykimas į Lietuvą per Lenkijos-Lietuvos pasienį nefiksuojamas muitinės duomenų bazėje. Iškyla klausimas, kaip kvalifikuoti mūsų anksčiau pateiktą veikos aprašymą kuomet prekės neatvyksta į Lietuvos – 3-osios valstybės pasienį. Formaliai veika atitinka LR BK 200 straipsnio dispozicijoje aprašytos veikos požymius, tai yra prekės, kurios pagal tranzito procedūrą turėjo būti išvežtos iš LR teritorijos, per valstybės sieną neišvežamos. Jeigu prekės, kurios turėjo būti išvežtos iš LR, randamos Lietuvoje, tuomet didesnių problemų kvalifikuojant šią veiką neiškiltų, veika atitiktų prekių neišvežimo nusikaltimo sudėtį. Tačiau įsivaizduokime, kad neišvežtos prekės nerastos. Logiškai tam, kad prekės būtų išvežtos, jos turėjo būti įvežtos į LR teritoriją. Tačiau patvirtinti prekių įvežimą į LR iš Lenkijos nėra galimybės, kadangi muitinės nekontroliuoja pasienyje prekių įvežimo iš vienos Bendrijos muitų teritorijos dalies į kitą. Procedūros vykdytojais arba krovinių gabenę asmenys, siekdami išvengti baudžiamosios atsakomybės Lietuvoje, gali tvirtinti, kad prekės į Lietuvą nebuvo įvežtos apskritai, kad transporto priemonė įvažiavo į LR teritoriją tuščia, o prekės liko Lenkijoje. Lenkijoje tie patys asmenys gali pakeisti parodymus ir teigti, kad iš Lenkijos prekės buvo išgabentos, bet liko Lietuvoje. Tokiu atveju Lietuvoje pradėtas ikiteisminis tyrimas greičiausiai baigsis nutraukimu nenustačius kaltininkų kaltės. Taip pat ir Lenkijoje nebūtų pakankamo pagrindo pradėti ikiteisminį tyrimą nesant įrodymų, kad prekės liko Lenkijoje.

Taigi, teoriškai, asmenys, padarę žalą, lieka nenubausti. Tačiau šiuo atveju žala Bendrijai akivaizdi: kad ir kurioje valstybėje (Lietuvoje ar Lenkijoje) liko prekės, tai reiškia, kad už jas nesumokėti muitinės mokesčiai. Manytume, kad tokia situacija byloja apie akivaizdžią spragą valstybių – Bendrijos narių teisinėje sistemoje, kuomet esant nusikalstamai veikai bei atsiradus žalai dėl jos padarymo nėra galimybės patraukti atsakomybėn kaltus asmenis. Čia kalbame apie negalėjimą patraukti kaltus asmenis, neišsiaiškinus, kurios valstybės teritorijoje buvo įvykdytas prekių neišvežimas. Iš tikrųjų ši situacija nebeatitinka po įstojimo į ES pasikeitusio įstatyminio muitinės procedūrų reglamentavimo. Bendrijos teritorija muitų teisės požiūriu laikoma vieninga teritorija be vidinių sienų. Tuo pačiu šiuo metu galiojanti prekių neišvežimo nusikaltimo dispozicija apsiriboja Lietuvos Respublikos valstybės sienos ribomis.

Mūsų manymu, atsižvelgiant į galiojančio Bendrijos kodekso prasmę bei muitinės vykdomą Bendrijos muitų teritorija (tai yra ne tik Lietuvos valstybės teritorija) vykstančių prekių kontrolę, LR BK 200 straipsnio dispozicijoje naudojama „Lietuvos valstybės sienos“ sąvoką turėtų pakeisti „Europos Bendrijos išorinės sienos“ sąvoka. Tokiu atveju kvalifikuojant aptariamą veiką didesnių

problemų nekiltų. Dėl prekių neišvežimo iš Bendrijos muitų teritorijos būtų pradėtas ikiteisminis tyrimas ir valstybės, kurioje prekės buvo „nusodintos“, nustatymas neturėtų principinės reikšmės. Tokia straipsnio redakcija tikėtų ir standartiniams aukščiau aptartiems prekių neišvežimo modeliams, kuomet prekių tranzitas įforminamas, tarkime iš Baltarusijos į Rusiją per LR teritoriją. Atsižvelgiant į šiuos pakeitimus taip pat keistųsi LR BK 200 straipsnio pavadinimas išbraukus žodžius „iš Lietuvos Respublikos“ straipsnio pavadinime liktų „Neteisėtas prekių ar produkcijos neišvežimas“.

Reikia pažymėti, kad pakeitus „valstybės sienos“ sąvoką „Bendrijos išorinės sienos“ sąvoka praktikoje gali iškilti problemų dėl ikiteisminio tyrimo priklausomumo, tai yra, tektų spręsti, kuri valstybė turėtų pradėti ikiteisminį tyrimą dėl prekių neišvežimo. Manytume, kad tokiu atveju galima nustatyti šiuos kriterijus, kurie lems, kurioje valstybėje bus pradėta byla:

1. Nusikaltimo organizatorių pilietybės arba buvimo vietos valstybė.
2. Muitinės procedūros vykdytojo (vežėjo) pilietybės arba buvimo vietos valstybė.
3. Valstybės, kurioje nusikaltimas buvo išaiškintas, kriterijus.
4. Tranzito procedūros pradėjimo valstybės kriterijus.

Įstatymų leidėjas gali nustatyti šių kriterijų prioritetinę tvarką bei jais būtų vadovaujamosi atsižvelgiant į bylos aplinkybes bei turimus duomenis byloje.

Toliau panagrinėsime kitą teoriškai įmanomą prekių neišvežimo modelį.

Baltarusijoje įformintas prekių tranzitas į Latviją per Lietuvą (Priedo Nr.2 schema Nr. 4).

Jeigu šiuo atveju prekės liktų Lietuvoje ir nebūtų pristatytos į Latvijos teritoriją, vadovaujantis šiuo metu galiojančia LR BK 200 straipsnio redakcija, tokią veiką kvalifikuosime kaip prekių neišvežimą iš LR teritorijos per valstybės sieną. Tačiau jeigu straipsnio dispozicijoje vietoj „valstybės sienos“ būtų įrašyta sąvoka „išorinė Bendrijos siena“, šios aptariamoms veikoms negalėtume kvalifikuoti kaip prekių neišvežimą, nes šiuo atveju nėra nustatyta pareiga prekes išvežti iš Bendrijos teritorijos, o tik pristatyti į tam tikrą Bendrijos teritorijos dalį. Atsižvelgiant į tai, bei siekiant sukurti teisiškai išbaigtą LR BK 200 straipsnio dispoziciją, manytume, tikslinga būtų vietoje dabartinės „valstybės sienos“ sąvokos įrašyti „Europos Bendrijos narių valstybinės sienos arba išorinės Europos Bendrijos sienos“ sampratą. Tokiu atveju LR BK 200 straipsnis būtų pavadintas „Neteisėtas prekių ar produkcijos neišvežimas“. o jo dispozicija skambėtų taip:

1. „Tas, kas neteisėtai neišvežė per Europos Bendrijos narės valstybinę sieną ar išorinę Europos Bendrijos sieną prekių ar produkcijos, kurių vertė viršija 250 MGL dydžio sumą ir kurios pagal tranzito arba eksporto dokumentus turėjo būti išvežtos iš Bendrijos ar jos teritorijos dalies, baudžiamas laisvės atėmimui iki septynerių metų“. 200 straipsnio 2 dalies redakcija liktų nepakeista.

Pakeitus straipsnio dispoziciją, būtų užpildyta šiuo metu egzistuojanti įstatyminė spraga bei reglamentuota baudžiamoji atsakomybė už prekių neišvežimą per valstybės narės valstybinę sieną, kuomet nėra galimybės konkrečiai nustatyti, per kurios Bendrijos narės valstybinę sieną neišvežtos

prekės.

Čia reikėtų paminėti LR BK 199¹ straipsnį, kurio redakcija įsigaliojo 2005 metų birželio 30 dieną. Šio straipsnio inkorporavimą į Baudžiamąjį kodeksą sąlygojo būtinumas patikslinti kontrabandos nusikaltimo dispoziciją Lietuvai įsiliejus į Europos Sąjungos bendrąją rinką.

Iki minėto straipsnio įsigaliojimo, panaikinus Europos Sąjungos vidines sienas atsirado situacija, kuomet nebaudžiamos tapo veikos, kai į Lietuvą per kitas Europos Sąjungos valstybes nars patekdavo prekės, kurios Lietuvoje nebuvo pateikiamos muitinės kontrolei, nors iš tikrųjų jos turėjo būti pateiktos šiai kontrolei. Šis straipsnis iš esmės siejamas su prekių įvežimu į Lietuvos Respublikos teritoriją ir gali būti laikomas savotiška kontrabandos atmaina, adaptuota veikoms, kuomet prekės gabenamos per valstybių narių sienas, tarp kurių nėra muitinės kontrolės, tačiau kuomet prekės privalo būti pateiktos muitinės kontrolei šalies viduje.

Mūsų aptariamam atveju, kuomet siūloma keisti „valstybės sienos“ sąvoką, taip pat galima būtų siūlyti atskirą Baudžiamojo kodekso straipsnį, kaip ir kontrabandos atveju tam, kad reglamentuoti atvejus, kuomet prekės neišvežamos per Europos valstybės narės valstybinę sieną arba išorinę Europos Sąjungos sieną. Tačiau, mūsų manymu, tikslingiau būti pakoreguoti dabartinę prekių ar produkcijos neišvežimo straipsnio redakciją, kurios dispozicijoje būtų aprašytos kelios veikos. Taip būtų sukurtas straipsnis, numatantis atsakomybę už kelias tapačias veikas, kurios turi prekių ar produkcijos neišvežimo nusikaltimo požymius.

Toliau panagrinėsime dar vieną praktinį pavyzdį, kuomet veika buvo kvalifikuota kaip prekių ar produkcijos neišvežimas.

2003-09-26 į Klaipėdos teritorinės muitinės Būtingės kelio postą atvyko transporto priemonė tranzitu gabenanti plataus vartojimo prekes. Pagal tranzito dokumentus prekės turėjo būti pristatytos į paskirties muitinės įstaigą – Vilniaus teritorinės muitinės Savanorių krovinių postą tranzito procedūros užbaigimui. Tačiau į šį postą transporto priemonė neatvyko ir buvo aptikta be muitinės plombų bei dalinai iškrauta 200 metrų atstumu nuo kelio Vilnius – Molėtai 37-ojo kilometro. Transporto priemonės vairuotojas, užsienio valstybės pilietis, parodė, kad jo darbdavė nurodė jam vežti krovinį į Vilnių. Jam buvo pasakyta atvykus į Lietuvą laukti kelyje Vilnius-Utena, prie sankryžos. Lietuvos pasienyje jis pridavė visus krovinio dokumentus muitinės pareigūnams. Visi dokumentai jam buvo gražinti be jokių problemų su atžymomis bei jis buvo nukreiptas į vidaus krovinių postą išmuitinimui. Po muitinio patikrinimo nuo sienos vairuotojas nuvažiavo į sutartą vietą, kur nepažįstami asmenys perėmė iš jo krovinį ir dokumentus²³ (žr. Priedas Nr. 5).

Taigi ši aprašyta veika buvo kvalifikuota kaip prekių neišvežimas iš LR teritorijos. Iš tikrųjų šis atvejis gali būti vertinamas gana prieštaringai. Visų pirma, prekės, kurios pagal tranzito dokumentus turėjo būti pristatytos į paskirties muitinės įstaigą, į pastarąją neatvyko. Formaliai veika

²³ Muitinės kriminalinės tarnybos Vilniaus skyriaus 2003 metų baudžiamoji byla Nr. 04-1-123-03.

lyg ir atitinka prekių neišvežimo nusikaltimo sudėtį. Tačiau, mūsų manymu, tam, kad šią veiką vienareikšmiškai kvalifikuoti kaip prekių neišvežimą, trūksta vieno svarbiausių šio nusikaltimo požymių – prekės turėjo būti neišvežtos iš LR teritorijos per valstybės sieną, kaip tai numatyta LR BK 200 straipsnio dispozicijoje. Mūsų atveju prekės nebuvo pristatytos į valstybės viduje esantį krovinių muitinės postą. Įvežus prekes ir nepristačius jų į paskirties įstaigą, išvengta prekių išmuitinimo, tai yra muitų mokesčių sumokėjimo. Formaliai toks pat tikslas yra ir prekių kontrabandos nusikaltimo atveju, kuomet prekės įvažiuoja kontrabandos būdu siekiant išvengti mokesčių sumokėjimo. Tačiau vienas esminių kontrabandos požymių yra prekių nepateikimas muitinei. Mūsų aptariamu atveju prekės muitinei buvo pateiktos. Prekių neišvežimu taip pat siekiama nesumokėti muitų mokesčių, tačiau, kaip minėta, šioje veikoje nėra esminio prekių neišvežimo požymio – neišvežimo per valstybės sieną. Taigi, susiduriama su teisine dilema, kaip kvalifikuoti aptariamą atvejį, kuomet žala valstybei bei kaltininkų (organizatorių) nusikalstami kėsni yra akivaizdūs, tačiau tinkamo teisinio pagrindo veikos kvalifikavimui nėra.

Mūsų manymu ši aptariama veika atitinka prekių kontrabandos nusikaltimo požymius. Prekių įvežimas į LR teritoriją susideda iš kelių etapų: prekės įvažiuoja per valstybės sieną, kurioje jos pateikiamos muitinės kontrolei, tuo pačiu muitinės dokumentuose muitinės nustato paskirties įstaigą, tai yra nustato pareigą pristatyti prekes į vidaus krovinių postą. Šiuo atveju pasienio ir vidaus krovinių postas yra lyg ir vieningos procedūros sudėtiniai komponentai. Abiejose muitinės įstaigose turi būti pateiktos prekės, pirminis prekių pateikimo etapas yra pasienio muitinė, antrinis – vidaus krovinių postas – išmuitinimo įstaigą. Įvežimo į LR procedūrą be vieno iš šių etapų laikoma nebaigta. Lietuvos Aukščiausiasis teismas baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos apžvalgoje yra pažymėjęs, kad „...šių nusikaltimų padarymas siejamas daugiau su Lietuvos Respublikos muitų teritorija. Pats nusikalstamas veikimas šiuo atveju reiškiasi muitinės kontrolės išvengimu, todėl daugeliu atvejų nusikaltimas padaromas Lietuvos Respublikos valstybės teritorijos viduje priklausomai nuo muitinės įstaigos, kurioje atliekamas muitinis tikrinimas, buvimo vietos“²⁴. Todėl manytume, kad tokiu būdu traktuojant kontrabandos nusikaltimo sudėtį mūsų aptariama veika galėtų būti traktuojama kaip prekių kontrabanda, bet ne kaip prekių neišvežimas.

Vienas principinių prekių ar produkcijos neišvežimo nusikaltimo klausimų yra šio nusikaltimo baigtumo momento nustatymas. Prekių ar produkcijos neišvežimas padaromas neveikimu, tai yra neatlikus tam tikrų veiksmų, kuriuos atlikti įpareigoja tranzito arba eksporto procedūros vykdymas. Muitinio tranzito procedūros atveju ši pareiga išreikšta įsipareigojimu pristatyti prekes į paskirties įstaigą iki tranzito termino pabaigos. Kaip jau minėta, maksimalus tranzito terminas, per kurį prekės turi būti pristatytos į paskirties įstaigą yra 8 dienos. Paprastai

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimu Nr. 43 patvirtinta teismų praktikos, nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl kontrabandos, apžvalga //http://www.teismupraktika.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=72842.

išvykimo muitinės įstaiga nustato 3 dienų terminą prekėms pristatyti į paskirties muitinės įstaigą. Jeigu procedūros vykdytojas laiku nespėja pristatyti prekes, jis raštiškai kreipiasi į teritorinės muitinės viršininką su prašymu pratęsti tranzito terminą, maksimaliai iki 8 dienų.

Formaliai prekių ar produkcijos neišvežimas laikomas baigtu nusikaltimu nuo prekių nepristatymo į paskirties muitinės įstaigą, suėjus nustatytam tranzito terminui. Tačiau toks nusikaltimo baigtumo momento apibrėžimas būtų per daug abstraktus. Iš tikrųjų ne bet kurių prekių nepristatymą į paskirties muitinės įstaigą galėtume laikyti nusikaltimu.

Išsivaizduokime situaciją, kad pakeliui į paskirties muitinės įstaigą sugedo transporto priemonė arba vairuotojas buvo apiplėštas ir iš jo atimtas kroviny. Šiuo atveju, nesant procedūros vykdytojo kaltės, negalėtume teigti, kad įvykdytas nusikaltimas – prekių neišvežimas.

Pateiksime kitokį pavyzdį. Transporto priemonė, kuri turėjo išgabenti prekes iš LR pagal muitinio tranzito procedūrą, randama kuriame nors sandėlyje su nuplėštomis muitinės plombomis bei dalinai iškrautu kroviniu. Šiuo atveju akivaizdus yra neveikimas, tai yra neketinimas įvykdyti pareigos išvežti prekes iš LR teritorijos.

Dar vienu pavyzdžiu galėtų būti situacija, kuomet prekės atvyksta į paskirties muitinės įstaigą užplombuotos, tačiau atidarius transporto priemonę paaiškėja, kad gabenamas ne visas kroviny, kad prekės yra dalinai iškrautos. Šiuo atveju pareiga išgabenti prekes įvykdyta dalinai. Ar bus pradėtas ikiteisminis tyrimas šiuo atveju priklausys nuo neišgabentų prekių vertės. Atitinkamai, jeigu ji neviršija 250 MGL, kaltininkai bus patraukti tik administracinėn atsakomybėn.

Apibendrinami pažymėsime, kad ikiteisminis tyrimas dėl prekių neišvežimo gali būti pradėtas nustačius, kad kaltininkai atlieka pirminius veiksmus, nukreiptus į prekių neišvežimą. Be abejo, tai nėra vien tik pasiruošimas įvykdyti šį nusikaltimą, tarkime kalbėjimas, organizavimas. Pirminiais laikytini veiksmai, kurie tiesiogiai yra nukreipti į pareigos išvežti prekes nevykdymą. Prekių neišvežimo atveju neveikimą, pareigos nevykdymą žymi dinaminiai požymiai. Neveikimą lydi eilė fizinių pastangų, tokiu kaip plombos nuėmimas nuo transporto priemonės bei jos iškrovimas arba tiesiog nuvarymas transporto priemonės kitu maršrutu, siekiant ją paslėpti kartu su kroviniu ir nepristatyti į muitinę. Taigi, manytume, kad ikiteisminio tyrimo dėl prekių neišvežimo pradėjimo momentas turi būti siejamas būtent su šių pirminių veiksmų atlikimu. Ikiteisminio tyrimo pradžia ir nusikaltimo baigtumas neturėtų būti tapatinami. Tarkime tranzitu gabenamam kroviniui duotas 3 dienų terminas kroviniui išvežti iš Lietuvos. Tą pačią dieną naktį kroviny randamas sandėlyje iškrautas. Tranzito terminas dar nėra pasibaigęs. Prekių iškrovimas yra pagrindas ikiteisminiam tyrimui pradėti, tačiau vargu ar galima tvirtinti, kad prekių neišvežimas laikomas baigtu nuo šio momento. Šiuo atveju nusikaltimas turi būti laikomas baigtu nuo paskutinės tranzito dienos 24 valandos, jeigu prekės iki šio laiko neišvežtos.

4. PRAKTINĖS PREKIŲ AR PRODUKCIJOS NEIŠVEŽIMO NUSIKALTIMO SUBJEKTO PATRAUKIMO BAUDŽIAMOJON ATSAKOMYBĖN AIŠKINIMO PROBLEMA

Baudžiamasis įstatymas nedaro kokių nors tiesioginių nuorodų į kaltės formą vykdant prekių ar produkcijos neišvežimą. Tačiau tai lengvai papildo mokslinė literatūra.

Kaltė yra subjektyvus objektyvių sudėties požymių atspindys kaltininko sąmonėje, todėl atsižvelgiant į veiksmų, pasireiškiančių neteisėtu prekių ar produkcijos neišvežimu, pobūdį teorijoje ir praktikoje vieningai pripažįstama, kad prekių neišvežimas pasižymi tiesiogine tyčia. Tačiau analizuojant subjektyvius prekių ar produkcijos neišvežimo požymius iškyla ir principinių klausimų.

Prekių ar produkcijos neišvežimas neabejotinai yra tyčinis nusikaltimas. Tačiau ar gali jis būti įvykdytas netiesiogine tyčia?

Atsakymo į šį klausimą turėtume ieškoti konstruktyviuose šio nusikaltimo sudėties ypatumuose. Kaip žinia, įstatymų leidėjas prekių ar produkcijos neišvežimą priskiria formaliųjų sudėčių nusikaltimams. Nusikaltimo sudėtis suformuluota taip, kad pavojingi padariniai lieka už sudėties ribų ir neįtakoja nusikaltimo kvalifikavimo. Tam, kad nuspręstume, galima ar negalima netiesioginė tyčia vykdant prekių ar produkcijos neišvežimą, būtina išnagrinėti intelektualinį ir valinį tyčios momentą ir nagrinėjamo nusikaltimo formalios sudėties objektyviosios pusės ypatumus.

Baudžiamosios teisės teorijoje intelektualinis tyčios momentas pasireiškia tuo, kad subjektas supranta savo veikos (arba neveikimo) pavojingą pobūdį ir numato, kad gali atsirasti visuomenei pavojingi padariniai. Valinis momentas pasireiškia tuo, kad subjektas nori padarinių atsiradimo (tiesioginė tyčia) arba nors ir nenori, bet sąmoningai leidžia jiems atsirasti (netiesioginė tyčia)²⁵. Pritaikant tiesioginės ir netiesioginės tyčios konstrukcijas prekių ar produkcijos neišvežimui tiesioginė tyčia pasireikštų tuo, kad subjektas nori neišvežti prekes (tiesioginės tyčios atveju) arba nors ir nenori neišvežti prekių, tačiau sąmoningai jų neišveža (netiesioginė tyčia).

Baudžiamosios teisės normos, reglamentuojančios atsakomybę už formalius nusikaltimus, nemini visuomenei pavojingų padarinių. Manytume, kad formaliose nusikaltimų sudėtyse intelektualinis tyčios momentas sukoncentruotas į visuomenei pavojingos veikos (arba neveikimo) pobūdžio supratimą, o valinis – į norėjimą padaryti šią veiką. Jeigu asmuo nusprendžia įvykdyti prekių neišvežimą, jis tai nori padaryti siekdamas tam tikro tikslo. Nesant noro (valinio), veika nebūtų įvykdyta. Vykdydamas sąmoningą veiksma asmuo žino, kad jis faktiškai vykdo tam tikrą veiksma, todėl šiuo atveju negalėtume teigti, kad jis leido, kad tam tikras veiksmas (kuris jau įvyko) įvyktų. Todėl manytume, kad netiesioginė tyčia prekių ar produkcijos neišvežime neįmanoma dėl konstruktyvių jos sudėties ypatumų.

²⁵ Парог А. И. Вина и квалификация преступлений. Саратов: Издательство Саратовского университета. 1982. С. 39.

Reikia pažymėti, kad literatūroje sutinkamos įvairios nuomonės intelektualinio ir valinio momento sąryšio klausimu formalios sudėties nusikaltimuose. Kadangi tai tiesiogiai liečia analizuojamąją sudėtį, tikslinga detaliau panagrinėti šį klausimą. Pavyzdžiui, mokslininko B. Nikiforovo nuomone, formaliuose nusikaltimuose visuomenei pavojingas rezultatas organiškai inkorporuotas į veiksmą. Šiais atvejais nusikaltimo įvykdymas yra kartu ir rezultato gavimas, o rezultato neįmanoma numatyti atskirai nuo veiksmo. Priešingai, sąmonė šiuo atveju pilnai aprėpia ir visą visuomenei pavojingą situaciją²⁶. Su Nikiforovo nuomone nesutinka V. Michailovas ir A. Fiodorovas, kurie mano, kad veika ir jos padariniai negali būti sujungti į vieną visumą. Pasak minėtų autorių padariniai negali būti inkorporuoti į patį veiksmą, kadangi žmogaus elgesys ir visuomenei pavojingi padariniai – tai visiškai skirtingos esmės: veiksmas – tai socialinio elgesio aktas, o padariniai – žalingi įstatymų saugomo objekto pokyčiai, visuomeninių santykių deformacija²⁷. Palaikydami šią autorių poziciją manome, kad veiksmas ir žala (pagal Rusijos baudžiamąją teisę – pasekmės) nei teoriškai nei faktiškai negali sudaryti vieną visumą, kadangi žala yra veiksmo padarinys, tai yra ji atsiranda tik po to, kai tam tikras veiksmas įvykdytas, taigi veiksmą ir padarytą žalą išskiria jų atsiradimo laikas.

Nagrinėdami prekių ar produkcijos neišvežimo sudėtį bei remdamiesi minėtų mokslininkų diskusijomis, turėtume pažymėti, kad nepaisant to, kad žala neįeina į šio nusikaltimo sudėtį, ji vis tiek atsiranda šio nusikaltimo padarymu. Kaip žinia, prekių neišvežimo atveju žalos atsiradimas nėra įrodinėjamas. Atsižvelgiant į tai, teorinėje plotmėje įrodinėjant negalėjimą įvykdyti prekių neišvežimą netiesiogine tyčia, šiuo nusikaltimu padaroma žala turi likti už teorinio įrodinėjimo ribų. Valinis netiesioginės tyčios momentas turi būti siejamas tik su subjekto sąmoningu leidimu, kad įstatymui priešinga veika įvyktų, tai yra kaltininko sąmoningu prekių neišvežimu. Tačiau, remiantis aukščiau prieita išvada netiesioginė tyčia prekių neišvežimo atveju negalima, nes, jeigu asmuo įvykdo veiką, sąmoningai neišveža prekių, jis žino, kad faktiškai vykdo tam tikrą veiksmą, todėl šiuo atveju negalėtume teigti, kad jis leido, kad tam tikras veiksmas įvyktų.

4.1 Specialus subjektas

Prekių neišvežimo nusikaltimo subjektas, palyginus su kitų nusikaltimų subjektais, nepasižymi ypatingais specifiniais požymiais. Neišvežimo subjektu gali būti bet koks 16 metų amžiaus pasiekęs pakaltinamas asmuo.

Tačiau, kaip žinia, šiame nusikaltime neretai dalyvauja asmenys, kurių vykdomos profesinės pareigos palengvina šio nusikaltimo vykdymą. Tai muitinės ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos

²⁶ Cit. pagal: Михайлов В. И., Федоров А. В. Таможенные преступления. Юридический центр Пресс. 1999, С. 174.

²⁷ Там же. С. 174.

pareigūnai. Čia tikslinga aptarti muitinės ir pasienio pareigūnų pareigas, kurių nevykdymas sudaro prielaidas įtarimui dėl bendrininkavimo neišvežant prekes pareikšti.

Pagal tranzito arba eksporto procedūras gabenant prekes jos neišvengiamai turi kirsti valstybės sieną. Valstybės sienos kirtimas ženklina muitinės procedūros užbaigimą Lietuvoje. Jeigu prekės iš Lietuvos išgabenašamos per Lietuvos ir 3-osios valstybės sieną, muitinės pareigūnai pasienyje daro atitinkamas atžymas apie išvykstantį krovinį tranzito arba eksporto dokumentuose. Duomenis apie išvykusį krovinį muitinės pareigūnai įveda ir į muitinės informacinę duomenų bazę. Valstybės sienos apsaugos tarnybos (pasienio) pareigūnai yra valstybės tarnautojai, įgalioti atlikti transporto priemonių, asmenų ir krovinių, kertančių valstybinę sieną patikrinimą. Šiuo atveju pasienio pareigūnai daro atžymas apie išvykusią transporto priemonę valstybės sienos apsaugos tarnybos informacinėje duomenų bazėje. Pasienio pareigūnai šiuo atveju daro atžymas tik apie transporto priemonę, apie jos gabenamą krovinį duomenys nefiksuojašami duomenų bazėje.

Taigi tarnybinių pareigų atlikimas gali tapti savotišku įrankiu vykđant prekių neišvežimą, siekiant palengvinti nusikaltimo padarymą bei paslėpti jo pėdsakus. Tokiu atveju muitinės ar pasienio pareigūno veiksmai gali būti kvalifikuojami ir pagal vieną iš LR baudžiamojo kodekso XXXIII skyriuje (nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams) esančių straipsnių, tai yra kaip kyšininkavimas arba kaip piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, priklausomai nuo pareigūno veikos turinio. Čia svarbu pažymėti, kad subjektyvių požymių analizės kontekste neteisėtas prekių ar produkcijos neišvežimas iš Lietuvos Respublikos teritorijos yra būtina atsakomybės už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi sąlyga. Tuo tarpu sprendžiant klausimą dėl kyšininkavimo požymių, pakanka muitinės pareigūno pasižadėjimo priimti kyšį už teisėtą ar neteisėtą veikimą ar neveikimą vykđant įgaliojimus. Taigi muitinės pareigūnas, padėjęs nusikaltėliams pasinaudodamas savo tarnybine padėtimi neteisėtai neišvežti per valstybės sieną prekes, turi būti traukiamas atsakomybėn už bendrininkavimą. Jeigu tokie veiksmai buvo įvykdyti už materialinį atlygį, muitinės pareigūno veiksmai kvalifikuotini ir pagal LR BK 225 straipsnį, tai yra kaip kyšininkavimas, o kitų kaltininkų – pagal LR BK 227 straipsnį, tai yra kaip papirkimas.

Apibendrinus ikiteisminių tyrimų medžiagas, nustatyta, kad pasitaiko atvejų, kuomet muitinės pareigūnai yra kaltinami bendrininkavimu neišvežant prekes, tai yra įtarimai jiems buvo pateikiami pagal LR BK 24 straipsnio 6 dalį ir 200 straipsnį. Konkrečiai vienu prekių neišvežimo atveju muitinės pareigūno kalti veiksmai pasižymėjo tuo, kad jis padarė atžymas tranzito dokumentuose apie tariamai išvykstantį krovinį, nors realiai žinojo, kad transporto priemonė išvyksta tuščia. Tokias pat atžymas muitinės pareigūnas įrašė ir į tranzito (eksporto) dokumentų registracijos žurnalą, nors krovinyš iš tikrųjų liko Lietuvos Respublikos teritorijoje (žr. P. 24)²⁸. Taigi muitinės pareigūnui buvo inkriminuotas bendrininkavimas, o konkrečiai - padėjimas neišvežti prekes. Remiantis LR BK 24 straipsnio 6 dalimi muitinės pareigūno vaidmuo turėtų pasireikšti

padėjimu padaryti nusikalstamą veiką duodant patarimus, nurodymus, teikiant priemones ir šalinant kliūtis. Mūsų manymu, esant aukščiau aprašytai situacijai, muitinės pareigūno veiksmai negali būti vienareikšmiškai traktuojami kaip bendrininkavimas. Šiuo atveju muitinės pareigūno priešingas teisei veikimas buvo tiesiogiai susijęs su jo tarnybinių pareigų atlikimu, tai yra jis atliko savo kasdienės darbo funkcijas. Tačiau jo atliktos funkcijos prieštarauja Lietuvos muitinės kaip valstybės institucijos darbo tvarkai bei tarnauja jo asmeniniams tikslams ir siekiui gauti naudą atliekant priešingus teisei veiksmus, susijusius su jo tiesioginėmis tarnybinėmis pareigomis. Taigi šiuo atveju muitinės pareigūno veiksmai turėtų būti atitinkamai kvalifikuojami pagal LR BK 228 (nesant kyšininkavimo požymių) arba 225 (esant kyšininkavimo požymiui) straipsnį priklausomai nuo turimų duomenų byloje.

Nagrinėjant muitinės ir pasienio pareigūnų, kaip specialių prekių neišvežimo subjektų, kaltės įrodinėjimo problemas, vienas iš diskutuotinų klausimų yra šių asmenų veiksmų kvalifikavimas, kuomet nusikaltimas buvo įvykdytas kitu metu, tai yra ne jų darbo dienos metu. Tarkime muitinės ar pasienio pareigūnas organizavo, padėjo organizuoti, bet tiesiogiai nevykdė šio nusikaltimo, tai yra neatliko veiksmų, tiesiogiai susijusių su savo tarnybinių pareigų atlikimu, tačiau panaudojo kompetentingas žinias, davė patarimus kaip išvengti muitinės kontrolės vykdant prekių neišvežimą. Manytume, kad šiuo atveju muitinės pareigūnas turėtų būti vertinamas kaip nusikaltimo bendrininkas – atitinkamai organizatorius arba padėjėjas. Inkriminuoti kyšininkavimo arba piktnaudžiavimo šiuo atveju nėra galimybės, nors pareigūnas ir pasinaudojo savo tarnybinėmis žiniomis duodamas patarimus kaip išvengti atsakomybės už nusikaltimo padarymą arba palengvinti prekių neišvežimo vykdymą. Tačiau pats tiesiogiai ir asmeniškai jis neatliko veiksmų, kuriuos galima būtų kvalifikuoti kaip kyšininkavimą ar piktnaudžiavimą. Todėl tokie veiksmai bus kvalifikuojami kaip bendrininkavimas neišvežant prekes.

4.2 Juridinis asmuo kaip subjektas

Viena iš naujai įsigaliojusio LR Baudžiamojo kodekso naujovių – juridinio asmens atsakomybė už prekių ar produkcijos neišvežimą. Prieš aptariant galimybę patraukti juridinį asmenį atsakomybėn už prekių ar produkcijos neišvežimą, tikslinga aptarti bendras Lietuvos baudžiamosios teisės nuostatas juridinių asmenų atsakomybės klausimu. Tai yra naudinga visų pirma, todėl, kad kol kas šis klausimas gvildenamas daugiau teorinėje plotmėje ir nėra plačiai praktikuojamas teisėsaugos institucijų veikloje. Tuo tarpu prekių ar produkcijos neišvežimas yra vienas iš nusikaltimų, už kurių padarymą gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir juridinis asmuo. Bendrųjų juridinių asmenų atsakomybės postulatų, tokių kaip juridinio asmens apibrėžimas bei jo kaltės turinio, nagrinėjimas padės apibrėžti juridinių asmenų ratą, kuris gali būti traukiamas atsakomybėn už

²⁸ Muitinės kriminalinės tarnybos Vilniaus skyriaus 2005 metų ikiteisminis tyrimas Nr. 04-1-126-05.

prekių ar produkcijos neišvežimą. Reikia pažymėti, kad juridinio asmens atsakomybės už prekių neišvežimą klausimas dar nėra aptartas teisinėje literatūroje, dėl šio reiškinio (juridinių asmenų atsakomybės) naujovės nėra ir teismų praktikos bei konkrečių išaiškinimų, kuo remiantis juridinio asmens veiksmai turėtų būti kvalifikuojami kaip prekių neišvežimas. Taigi šiuo metu šį klausimą galima aptarinėti tik teorinėje plotmėje.

Juridinio asmens sąvoka, numatyta naujajame LR BK aiškintina taip, kaip numatyta civiliniuose įstatymuose. Juo laikytina įmonė, įstaiga arba organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises ir pareigas, būti ieškovu arba atsakovu teisme. Siejant šias nuostatas su prekių neišvežimo nusikaltimu reikia pažymėti, kad nustatant juridinį asmenį kaip subjektą į tyrėjo akiratį patenka keli juridiniai asmenys – tai prekių siuntėjas, gavėjas ir vežėjas (arba procedūros vykdytojas). Priklausomai nuo bylos aplinkybių, atsakomybėn trauktinu juridiniu asmeniu bus nustatytas vienas iš jų arba keli juridiniai asmenys, jeigu jie atitiks juridinio asmens statusą turinčios įmonės požymius. Tačiau reikia pažymėti, kad neretai įmonės – prekių siuntėjos ar gavėjos yra fiktyvios. Vokiečių mokslininkas W. Zipnis, firmą užsiimančią nelegaliais gabenimais apibūdina kaip maskuojančią (vok. Tarnfirmen)²⁹. Kadangi prekių neišvežimo ir kontrabandos nusikaltimai priskiriami tai pačiai nusikaltimų rūšiai – nusikaltimams ekonomikai ir verslo tvarkai, todėl šį autoriaus nurodytą įmonės požymį galima priskirti ir įmonėms, vykdančioms prekių neišvežimo nusikaltimus. Maskuojančią įmonę W. Zipnis apibrėžė, kaip įmonę, slepiančią savo tikruosius tikslus – nelegalus verslas pridengiamas tam tikra legalia veikla. Tokia įmonė finansuojama iš nelegalių pajamų šaltinių – pinigų plovimo, kontrabandos ir pan. Lietuvos teisinėje praktikoje vietoj maskuojančios turėtų būti naudojama fiktyvios įmonės sąvoka, kuomet įmonė – prekių siuntėja arba gavėja – įkuriama pasinaudojant suklastotais asmens dokumentais, arba jos fiktyviais direktoriais paskiriant asocialius asmenis, nieko nenuutuokiančius apie jų vardu veikiančios įmonės veiklą. Taip siekiama išvengti atsakomybės už nusikaltimo – prekių neišvežimo – organizavimą ir vykdymą. Nustačius, kad įmonė – prekių siuntėja arba gavėja – yra fiktyvi patraukti ją baudžiamojon atsakomybėn kaip juridinį asmenį nėra galimybės. Todėl lieka išaiškinti fizinius asmenis – prekių neišvežimo organizatorius ir vykdytojus, kurie tokiais atvejais dažniausiai veikia individualiai arba organizuotose grupėse ir neatstovauja jokie juridinio asmens. Reikia pažymėti, kad nustatant juridinio asmens, kalto prekių neišvežimo padarymu, nepakanka nustatyti krovinio, kuris buvo neišvežtas, savininko. Logiškai mąstant, prekių neišvežimą galėtų organizuoti prekių savininkas, kuris, siekdamas gražinti pridėtinės vertės mokestį, įformina prekių eksporto procedūrą, tačiau realiai palieka prekes šalies viduje. Tačiau praktikoje krovinio savininkais gali būti keli asmenys, jų gali būti net keli dešimtys. Todėl šiuo atveju tikslingiausia būtų byloje nustatyti krovinio valdytoją, tai yra, kas buvo atsakingas už prekių išgabėimą iš LR teritorijos.

²⁹ Zipnis W. Schwindelfirmen und anderen (unlauteren) kriminellen Unternehmen des Wirtschaftslebens. Wiesbaden. 1989. S. 28.

Juridinio asmens atsakomybė laikoma išvestinė, tai yra juridinis asmuo laikomas padariusiu nusikalstamą veiką tik tuo atveju, jei ją padarė fizinis asmuo, veikdamas jo naudai arba interesais. Todėl juridinis asmuo nebus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn nenustačius veiką padariusio fizinio asmens. Be to, juridinio asmens atsakomybė nepašalina fizinio asmens, kuris padarė, organizavo, kurstė arba padėjo padaryti nusikalstamą veiką, baudžiamosios atsakomybės. Remiantis naujojo LR BK nuostatomis fiziniai asmenys skiriami į dvi kategorijas:

1. Fizinis asmuo, veikęs individualiai arba juridinio asmens vardu, jei jis „įdamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje“, turėjo teisę: a) atstovauti juridiniam asmeniui arba b) priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba c) kontroliuoti juridinio asmens veiklą;

2. Fizinis asmuo, kuris yra juridinio asmens darbuotojas arba įgaliotas asmuo, jei veika padaroma nesant anksčiau nurodyto vadovaujančio fizinio asmens pakankamos priežiūros arba kontrolės.

Taigi logiškai aiškinant LR BK įtvirtintus juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės pagrindus, darytina išvada, kad juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės klausimas bus sprendžiamas tik nustačius fizinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn pagrindus. Taigi, juridinio asmens atsakomybė už prekių ar produkcijos neišvežimą neįmanoma nenustačius fizinio asmens nusikalstamos veikos požymių.

Vienas iš diskutuotinų klausimų, kuris gali iškilti praktikoje – kaip atskirti „vadovaujančias pareigas einančių asmenų“ individualų veikimą nuo veikimo įmonės vardu. Pavyzdžiui, vežėjo įmonės direktorius, gavęs užsakymą krovinio pervežimui iš Baltarusijos į Rusiją per Lietuvą, organizuodamas užsakyto krovinio pakrovimą, nusprendžia į krovinį papildomai įdėti brangios buitinės technikos, kuri nebus nurodyta tranzitiniuose dokumentuose ir bus neteisėtai iškrauta Lietuvos teritorijoje bei realizuota. Minėtas direktorius gali savarankiškai organizuoti prekių neišvežimą ne veikdamas įmonės vardu, o pasinaudodamas tam tikrais įmonės resursais (pavyzdžiui, automobiliu). Mūsų manymu, tokiu atveju vežėjo įmonei kaip juridiniam asmeniui atsakomybė už prekių neišvežimą kils tik tuo atveju, jei bus įrodyta, kad įmonės direktorius panaudojo pervežimo įmonę gabenant prekes bei jas neišvežant. Jeigu šiuo atveju prekių neišvežimą vykdytų kita pervežimo įmonė, direktorius, kuris organizavo prekių neišvežimą, bet panaudojo tam kitą pervežimo įmonę, baudžiamoji atsakomybė kils asmeniškai, bet ne įmonei, kurios direktorius jis yra.

Manytume čia tikslinga yra panagrinėti atvejį iš teismų praktikos, kuomet įmonės direktorė buvo nubausta už tai, kad organizavo prekių neišvežimą.

Vilniaus apygardos teismo 2003 m. birželio 4 d. nuosprendžiu Olga Gusman buvo nuteista už tai, kad būdama turistinės firmos „Ilies“ direktore, kartu su ikiteisminio tyrimo organų nepatrauktu baudžiamojon atsakomybėn asmeniu organizavo prekių pagal tranzitinius dokumentus įvežimą į Lietuvos Respubliką, kurių po patikrinimo vidinėje muitinėje neišveždavo, o susitardavo su pasienio ir muitinės pareigūnais dėl išvežimo dokumentų suklastojimo.

1996 m. spalio 10 d. automobiliui atvykus į Vilniaus teritorinės muitinės krovinių posto Kirtimų padalinį ir atgabenus 140312 Lt statistinės vertės prekių, neva vežamų tranzitu į Maskvą firmai „Irbis“, o iš tikrųjų įsigytų per O. Gusman vadovaujamą firmą „Ilies“ nuvykusių į Pekiną prekeivių iš Lietuvos ir skirtų jiems, o I. Diminštein įforminus tranzito procedūrą pagal bendrąjį dokumentą – muitinės deklaraciją, prekės iš Lietuvos Respublikos nebuvo išvežtos, o atiduotos jų tikriesiems savininkams, tuo išvengiant 56818 Lt importo mokesčio.

I. Diminštein buvo kaltinama tuo, kad atstovaudama UAB „Vilsetė“ bendrajame muitinės dokumente – muitinės deklaracijoje – melagingai pasirašė kaip asmuo, įsipareigojęs užbaigti tranzito procedūrą, žinodama, kad prekės nebus išvežtos iš Lietuvos Respublikos, tuo suklastojo oficialius dokumentus, dėl ko nesumokėjęs mokesčių padaryta žala valstybei³⁰.

Šis praktinis pavyzdys leidžia panagrinėti dviejų rūšių veikimą juridinio asmens vardu.

Vadovaujantis juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės nuostatomis, O. Gusman, būdama UAB „Ilies“ direktore laikytina fiziniu asmeniu, veikusiu individualiai. Kaip matome byloje nėra duomenų, kad O. Gusman veikė UAB „Ilies“ vardu: O. Gusman vadovaujama įmonė yra turistinė įmonė pagal savo veiklos pobūdį, ši įmonė gabenant prekes tranzitu iš Pekino nefigūruoja muitinės dokumentuose, šios firmos vardu nėra išduoti jokie garantiniai raštai bei pati įmonė nebuvo muitinės procedūros vykdytoja. Tačiau byloje yra duomenų, kad vis dėlto juridinio asmens – UAB „Ilies“ – veikla buvo iš dalies panaudota organizuojant prekių neišvežimą, tai yra pirminėse pasiruošimo nusikaltimo vykdymui stadijose, per šią įmonę buvo gabenami piliečiai į Kiniją įsigyti prekių, kurios vėliau nebuvo išvežtos iš Lietuvos. Tačiau šiuo atveju vargu ar galėtume konstatuoti esminę juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės prielaidą – kad O. Gusman, organizuodama prekių neišvežimą, atstovavo savo vadovaujamam juridiniam asmeniui. Kaip minėta anksčiau, vykdant prekių neišvežimą, įmonė „Ilies“ nefigūruoja jokiose muitinės dokumentuose, ši įmonė nėra nei prekių siuntėja (siuntėjas šiuo atveju yra Pekine esantis gamintojas), nei procedūros vykdytoja (vykdytojas yra UAB „Vilsetė“), nei gavėja (gavėja – Maskvos firma). Taigi, teoriškai O. Gusman neveikė savo vadovaujamo juridinio asmens – UAB „Ilies“ vardu, todėl šiuo atveju negalėtume teigti, kad atsakomybėn turėtų būti patrauktas ir juridinis asmuo – O. Gusman vadovaujama UAB „Ilies“.

Toliau aptarsime I. Diminštein kaip UAB „Vilsetė“ atstovės veiksmus. Teoriškai I. Diminštein atstovavo juridiniam asmeniui arba veikė jo vardu. Tačiau pagal baudžiamosios teisės teoriją tam, kad juridinį asmenį galima būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn, atstovaujantis arba veikiantis juridinio asmens vardu asmuo turi eiti vadovaujamas pareigas juridiniame asmenyje. Iš bylos duomenų matyti, kad I. Diminštein vadovaujančių pareigų UAB „Vilsetė“ neėjo. Teoriškai juridinis asmuo laikomas padariusiu nusikalstamą veiką ir tuo atveju, jeigu ją padarė fizinis asmuo, kuris yra juridinio asmens darbuotojas arba įgaliotas asmuo, jei veika padaroma nesant anksčiau

nurodyto vadovaujančio fizinio asmens pakankamos priežiūros arba kontrolės. Šiuo atveju, manytume, kad esant tik I. Diminštein tyčiai įvykdyti nusikaltimą-suklastoti muitinės dokumentus, nežinant UAB „Vilsetė“ vadovui, pastarojo juridinio asmens negalėtume patraukti baudžiamojon atsakomybėn, taip pat neteisinga būtų traktuoti vadovo nežinojimą apie savo darbuotojo nusikalstamus veiksmus kaip nepakankamą priežiūrą ar kontrolę. Esant byloje duomenims, kad UAB „Vilsetė“ vadovas žinojo apie darbuotojo vykdomą nusikaltimą arba pats nurodė savo darbuotojui suklastoti muitinės dokumentus, UAB „Vilsetė“ turėtų būti patraukta baudžiamojon atsakomybėn. Tiesa, šiuo atveju įrodinėjimo dalyku taip pat taptų vadovo nusikalstamas veikimas, o juridinio asmens atsakomybė būtų konstatuota įrodžius vadovo kaltę.

Antra juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės alternatyvioji sąlyga – nepakankama priežiūra ar kontrolė – teorinėje plotmėje atrodo sunkiai pritaikoma prekių ar produkcijos neišvežimo sudėčiai. Civilinėje teisėje priežiūra ir kontrolė reiškia, kad turi būti aiškinamasi, ar būdamas asmens, kurios atžvilgiu gali būti taikoma civilinė atsakomybė, vietoje rūpestingas, apdairus, protingas vadovas tapačioje situacijoje būtų pasielgęs analogiškai³¹. Bendrosios Teisės tradicijos valstybėse bendrovių vadovų veiksmams taikomas „vidutinio apdairumo protingo žmogaus elgesio standartas“ bei „nepakankama priežiūra ar kontrolė“, mūsų manymu, primena neatsargų veikimą. Logiškai atrodo neįmanoma situacija, kuomet dėl nepakankamos priežiūros ar kontrolės kroviny, kuris turėjo būti išgabentas iš LR teritorijos, lieka šalies viduje. Šiame darbe jau buvo prieita išvados, kad prekių ar produkcijos neišvežimas gali būti tik tyčinis nusikaltimas, todėl, mūsų manymu, sprendžiant klausimą dėl juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, nepakankamos priežiūros ar kontrolės variantas negali būti svarstomas.

Viena iš problemų, su kuria susiduriama teoriškai nagrinėjant juridinių asmenų atsakomybę, yra juridinio asmens kaltės klausimas. Ar privalu įrodyti juridinio asmens kaltę ir kaip ji turėtų būti įrodinėjama. Įrodinėjant fizinio asmens kaltę vadovujamasi valiniu ir intelektualiniu asmens santykiu su savo veika. Akivaizdu, kad juridinių asmenų kaltės už prekių neišvežimą problema negali būti išspręsta vadovaujantis psichologinės kaltės samprata. Mes galime nustatyti juridinio asmens valią, tačiau niekada nenustatysime juridinio asmens psichinio santykio su fizinio asmens, įgyvendinusio juridinio asmens funkcijas, padaryta nusikalstama veika. Tai reiškia, kad tokiais atvejais juridinio asmens kaltė įgauna vertinamuosius kriterijus ir turi būti aiškinama objektyviai. Tačiau tenka pripažinti, kad šiuo metu Lietuvoje nėra apibrėžtos „schemos“, kuria būtų galima vadovautis vertinant bylos aplinkybes ir pripažįstant juridinį asmenį kaltu. E. Sinkevičius siūlo juridinių asmenų „normatyvinės kaltės“ sąvoką³². E. Sinkevičius normatyvinę kaltę supranta kaip „priekaištą“, kad juridinis asmuo elgėsi neteisėtai arba pažeisdamas teisės normas buvo ydingai

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojame byloje 2K-109/2004.

³¹ Šulija G. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje. Jurisprudencija. 2003. T. 41 (33). P. 102.

³² Sinkevičius E. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problemos. Teisė, 2000. Nr. 36. P. 104.

nusistatęs teisės normų ginamų vertybių atžvilgiu.

Tačiau vis dėlto lieka neaišku, kaip nustatyti juridinio asmens kaltę. Iš tikrųjų neteisėtus veiksmus padaro fizinis asmuo (tarkime, vairuotojas, kuris neišgabena krovinio, nepristato jo į paskirties muitinės įstaigą). Manytume, kad, kadangi juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė negalima nustačius fizinio asmens nusikalstamos veikos, kaltas veikimas turi būti įrodinėjamas, visų pirma, fizinio asmens atžvilgiu, tai yra, kaip fizinis asmuo, vykdydamas prekių neišvežimą (arba organizuodamas jį), veikė tiesiogine tyčia. Taigi, prekių neišvežimo byloje kvalifikuojant juridinio asmens veiką, įrodinėjimo procesas turi vykti pagal tas pačias taisykles kaip ir kvalifikuojant fizinio asmens veiką. Visų pirma, nustatomi fizinio asmens neteisėti veiksmai, tai yra, kad asmuo organizavo ar įvykdė prekių neišvežimą. Vėliau turi būti įrodinėjamas fizinio asmens sąryšis su juridiniu asmeniu, tai yra, atsižvelgiant į LR BK 20 straipsnio 2 dalies požymius. Nustačius minėtas sąlygas, galima įrodinėti juridinio asmens kaltus veiksmus vykdant prekių neišvežimą.

Grįžtant prie minėtų fiktyvių įmonių, kurios plačiai naudojamos vykdant prekių neišvežimus, reikėtų pažymėti, kad praktikoje juridinių asmenų patraukimas baudžiamojon atsakomybėn už šį nusikaltimą netaps plačiai paplitusiu reiškiniu. Kadangi šio nusikaltimo organizatoriai dažniausiai būna pavieniai asmenys arba asmenys, susibūrę į nusikalstamas gruputes, juridiniai asmenys gana retai stovi už šių nusikaltimų organizatorių. Taip pat išlieka nepakankamai aiški galimybė susieti betarpiškai nusikaltimą įvykdžiusį asmenį su juridiniu asmeniu, kurio vardu pirmasis veikė. Tarkime įmonės vežėjos vairuotojas nepristatė prekių į paskirties muitinės įstaigą, tai yra neteisėtai neišvežė prekes. Šią veiką jis padarė savo darbdavio – įmonės vežėjos nurodymu. Pagal LR BK 20 straipsnį tam, kad atsakomybėn būtų patraukta įmonė vežėja, būtina nustatyti, kad juridinio asmens naudai arba interesais veiką padarė asmuo, einantis vadovaujančias pareigas. Mūsų atveju veiką padarė vairuotojas, kuris neina vadovaujančių pareigų įmonėje. Todėl net ir nustačius vairuotojo kaltę įmonė – vežėja atsakomybėn negali būti patraukta. Kadangi vairuotojui nurodymus neišgabenti prekes davė įmonės direktorius, kuris eina vadovaujančias pareigas, logiška yra manyti, kad nustačius jo kaltę atsakomybėn gali būti patraukta ir įmonė – vežėja. Šiuo atveju direktorius, eidamas vadovaujančias pareigas, priėmė sprendimą juridinio asmens vardu. Tačiau praktikoje asmens, priėmusio sprendimą juridinio asmens vardu, nustatinėjimas dažnai apsunkinamas įrodymų nepakankamumu, kuomet yra akivaizdu, kad vairuotojas veikė įmonės vadovo nurodymu, tačiau pagrindo patraukti vadovą atsakomybėn nėra, nesurinkus pakankami įrodomosios medžiagos.

Apibendrinami pažymėsime, kad prekių ar produkcijos neišvežimo byloje įrodinėjant juridinio asmens kaltę bei nustačius fizinio asmens kaltus veiksmus, ne mažiau svarbu yra įrodyti juridinio asmens sąryšį su nusikalstama veika. Turime omenyje tai, kad juridinis asmuo turi figūruoti prekių neišvežime, būti siuntėju, gavėju, procedūros vykdytoju, prekių pirkėju arba pardavėju, o fizinio asmens veiksmai turi būti nukreipti į juridinio asmens naudą arba jo interesus.

IŠVADOS

1. Prekių ar produkcijos neišvežimo nusikaltimo tiesioginiu objektu reikėtų laikyti ne aplamai nustatytą prekių gabenimo per valstybės sieną bei muitų ir mokesčių surinkimo tvarką, bet tik muitinio eksporto ir muitinio tranzito tvarkas.
2. Muitinio tranzito ir eksporto procedūrų tikslas yra kontroliuoti prekių išgabenimą iš Lietuvos Respublikos teritorijos.
3. Atsižvelgiant į tai, kad ateityje vis labiau lengvinant verslo sąlygas popierinis deklarasavimas užleis vietą elektroniniam, tranzito arba eksporto dokumentų sąvokos LR BK 200 straipsnio dispozicijoje turės būti atsisakyta. Vietoj jos turėtų būti naudojama „muitinio tranzito arba eksporto procedūrų sąvoka“.
4. Bendrijos muitinės kodekse numatytos 3 krovinio gabenimo kontrolės sąlygos – krovinio maršruto ir termino nustatymas, taip pat krovinio plombavimas. Šių sąlygų pažeidimas savaime nusikaltimo – prekių ar produkcijos neišvežimo-nesuponuoja, tačiau yra prielaida tyrimui pradėti dėl nebaigtos muitinės procedūros.
5. Šiuo metu Bendrijos kodekse įtvirtintas 4 mėnesių maksimalus laikotarpis, per kurį išvykimo muitinė iš kitos valstybės muitinės turi gauti duomenis apie užbaigtą muitinės procedūrą, yra per ilgas. Kalbant apie savalaikį nusikaltimo (prekių neišvežimo) tyrimą „karštais pėdsakais“ toks laikotarpis turėtų būti sutrumpintas.
6. Prekių ar produkcijos neišvežimo dalykas yra prekės ir produkcija, kuriems būdingas specialus požymis – jie gali būti užsienio prekybos objektais. Prekės ir produkcijos sąvokas skiria pastarajai būdingas „neužbaigtumo“ požymis. Produkcijos sąvoka aprėpia eksportuojamus žemės ūkio produktus bei produkciją, išvežamą iš Lietuvos Respublikos pagal tranzito ar eksporto dokumentus po laikinojo įvežimo perdirbti procedūros.
7. Šiuo metu ikiteisminis tyrimas pradedamas preliminariai įvertinus neišvežtų prekių sąskaitose-faktūrose įrašytus duomenis, tai yra krovinio vertę. Jeigu sąskaitose-faktūrose nurodyta prekių vertė neviršija 250 MGL, ikiteisminis tyrimas nepradedamas. Tačiau, kadangi muitinei dažniausiai pateikiamos sąskaitų-faktūrų kopijos, esant įtarimui, kad reali neišvežtų prekių vertė gali būti didesnė už nurodytą sąskaitoje-faktūroje, muitinės administracinės teisenos ribose turėtų kreiptis dėl neišvežtų prekių vertės nustatymo, o paaiškėjus, kad nustatyta vertė viršija 250 MGL, perduoti medžiagą institucijai, kompetentingai atlikti ikiteisminį tyrimą. Dar vienas šios problemos sprendimo būdas pareigos pateikti muitinei sąskaitų-faktūrų originalus įtvirtinimas nacionaliniuose teisės aktuose, siekiant įsitikinti šių dokumentų autentiškumu, bei duomenų atitikimu.
8. Atsižvelgiant į galiojančio Bendrijos kodekso prasmę bei muitinės vykdomą Bendrijos muitų teritorija vykstančių prekių kontrolę bei siekiant sukurti teisiškai išbaigtą LR BK 200 straipsnio dispoziciją, manytume, tikslinga būtų vietoje dabartinės „valstybės sienos“ sąvokos įrašyti „Europos

Bendrijos narių valstybinės sienos“ arba „Europos Bendrijos išorinės sienos“ sampratą. Pakeitus straipsnio dispoziciją būtų užpildyta šiuo metu egzistuojanti įstatyminė spraga bei reglamentuota baudžiamoji atsakomybė už prekių neišvežimą per valstybės narės valstybinę sieną, kuomet nėra galimybės konkrečiai nustatyti, per kurios Bendrijos narės valstybinę sieną neišvežtos prekės.

9. Prekių neišvežimo nusikaltimo baigtumo momentu reikėtų laikyti paskutinės tranzito termino dienos 24 valandą. Ikiteisminis tyrimas dėl prekių ar produkcijos neišvežimo gali būti pradėtas anksčiau, tai yra nustačius, kad kaltininkai atlieka pirminius veiksmus, nukreiptus į prekių neišvežimą.

10. Muitinės pareigūnas, padėjęs nusikaltėliams, pasinaudodamas savo tarnybine padėtimi neteisėtai neišvežti per valstybės sieną prekes, turi būti traukiamas atsakomybėn už bendrininkavimą. Jeigu tokie veiksmai buvo įvykdyti už materialinį atlygį, muitinės pareigūno veiksmai kvalifikuotini ir pagal LR BK 225 straipsnį, tai yra kaip kyšininkavimas, o kitų kaltininkų – pagal LR BK 227 straipsnį, tai yra kaip papirkimas.

11. Prekių ar produkcijos neišvežimo bylose kvalifikuojant juridinio asmens veiką, įrodinėjimo procesas turi veikti pagal tas pačias taisykles kaip ir kvalifikuojant fizinio asmens veiką, kadangi juridinio asmens kaltė už prekių ar produkcijos neišvežimą siejama su fizinio asmens kaltais veiksmais. Prekių ar produkcijos neišvežimo bylose įrodyti fizinio asmens sąryšio su juridiniu asmeniu nepakanka. Juridinis asmuo turi figūruoti prekių neišvežime, būti siuntėju, gavėju, procedūros vykdytoju, prekių pirkėju arba pardavėju, o fizinio asmens veiksmai turi būti nukreipti į juridinio asmens naudą arba jo interesus

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Europos Sąjungos teisės aktai

1. 1987 m. liepos 23 d. Tarybos Reglamentas Nr. 2658/87 „Dėl tarifų ir statistinės prekių nomenklatūros bei dėl bendrojo muitų tarifo“// http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=33346.
2. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2913/92 1992 m. spalio 12 d. nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą//<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/lt/consleg/1992/R/01992R2913-20050511-lt.pdf>.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimu Nr. 43 patvirtinta teismų praktikos, nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl kontrabandos, apžvalga // <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=72842>.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-09/2004.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

5. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras. 2000.
6. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 64-1502.
7. Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 42-1192.

Baudžiamosios bylos bei ikiteisminiai tyrimai

8. Muitinės kriminalinės tarnybos 2002 metų baudžiamoji byla Nr. 04-1-119-02.
9. Muitinės kriminalinės tarnybos 2003 metų ikiteisminis tyrimas Nr. 04-1-112-03.
10. Muitinės kriminalinės tarnybos 2003 metų baudžiamoji byla Nr. 04-1-123-03.
11. Muitinės kriminalinės tarnybos 2004 metų ikiteisminis tyrimas Nr. 04-1-112-04.
12. Muitinės kriminalinės tarnybos 2004 metų ikiteisminis tyrimas Nr. 04-1-117-04.
13. Muitinės kriminalinės tarnybos 2005 metų ikiteisminis tyrimas Nr. 04-1-115-05.
14. Muitinės kriminalinės tarnybos 2005 metų ikiteisminis tyrimas Nr. 04-1-126-05.

Mokslinė literatūra

15. Armanavičius A., Bieliūnas E., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2000.
16. Fedosiukas O. Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai 1 dalis (BK199-203 str.)// [file:///C:/Documents%20and%20Settings/VRM/Local%20Settings/Temporary%20Internet%20Files/Content.IE5/OHYRWHQN/263,21,Neteisėtas prekių ar produkcijos neišvežimas iš Lietuvos Respublikos \(LR BK 200 str.\) Objektyvieji požymiai](file:///C:/Documents%20and%20Settings/VRM/Local%20Settings/Temporary%20Internet%20Files/Content.IE5/OHYRWHQN/263,21,Neteisėtas%20prekių%20ar%20produkcijos%20neišvežimas%20iš%20Lietuvos%20Respublikos%20(LR%20BK%20200%20str.)%20Objektyvieji%20požymiai).
17. Zipnis W. Schwindelfirmen und anderen (uniauteren) kriminellen Unternehmen des Wirtschaftslebens. Wiesbaden. 1989.

18. Бойко А. Н., Родина Л. Ю. Контрабанда. Москва: Экзамен. 1999.
19. Жордания И. Ш. Структура и правовое значение способа совершения преступления. Тбилиси: Сабчота Сакартвело. 1977.
20. Ларичев В. Д., Милякина Е. В., Орлова Е. А. и др. Преступность в сфере внешне экономической деятельности. Москва: Экзамен. 2002.
21. Ларичев В. Д., Гильмутдинова Н. С. Таможенные преступления. Москва: Экзамен. 2001.
22. Михайлов В. И., Федоров А. В. Таможенные преступления. Юридический центр Пресс. 1999.
23. Парог А. И. Вина и квалификация преступлений. Саратов: Издательство Саратовского университета. 1982.

Periodinė literatūra

24. Piesliakas V. Nusikaltimai ūkininkavimo tvarkai, kontrabanda (1). Teisės problemos. 1993. Nr. 1.
25. Sinkevičius E. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problemos. Teisė, 2000. Nr. 36.
26. Šulija G. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje. Jurisprudencija. 2003. T. 41 (33).

Statistiniai duomenys

27. Muitinės kriminalinės tarnybos 2002-2004 metais iškeltų baudžiamųjų bylų bei pradėtų ikiteisminių tyrimų statistika.

NETEISĖTAS PREKIŲ AR PRODUKCIJOS NEIŠVEŽIMAS IŠ LIETUVOS RESPUBLIKOS: TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEAMOS

SANTRAUKA

Lietuvos baudžiamosios teisės literatūroje prekių ar produkcijos neišvežimo nusikaltimas iki šiol nebuvo plačiai nagrinėjamas. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą bei panaikinus muitinės kontrolę pasieniuose su Latvija ir Lenkija, praktinių problemų tiriant prekių ar produkcijos neišvežimus iš esmės padaugėjo.

Šiame darbe aptariami vieni svarbiausių praktikoje išskylančių klausimų: nusikaltimo dalyko ir jo vertės nustatymas, nusikaltimo padarymo būdai, atskirų veikų, turinčių šio nusikaltimo požymius, kvalifikavimas, muitinės pareigūnų atsakomybė bei naujai reglamentuota juridinių asmenų atsakomybė už šio nusikaltimo padarymą.

Nagrinėdamas šiuos klausimus autorius iškelia problemas, kurios iškyla praktikoje nagrinėjant prekių ar produkcijos neišvežimus. Kiekvienai problemai pateikiami jų sprendimo būdai. Tarp naujų principinių sprendimų siūloma nauja LR BK 200 straipsnio dispozicijos redakcija.

ILLEGAL NON EXPORTATION OF GOODS AND PRODUCTION FROM LITHUANIAN REPUBLIC: THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS

SUMMARY

After Lithuania joined European Union one of the field of its legal system which were changed is customs activities. As far as internal borders were eliminated principal problems concerning qualifying of crimes occurred. One of such crimes is non-exportation of goods.

In this topic there are discussed the main questions, concerning non-exportation of goods: subject of crime, value of goods, punishable act, customs officers responsibility and aspects of guilty of legal persons.

Discussing mentioned questions the author reveals problems, which are faced during carrying on pre-trial investigations. To each problem author presents ways of solving them in practice. Among new principal decisions new disposition of article 200 of Lithuanian Criminal Code is proposed.